

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΕΡΕΖΗΣ - ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΚΟΥΣΤΟΥΡΑΚΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΘΕΜΑΤΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΑΓΩΓΗΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ - ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ:

- Ελισάβετ Δεμαρτίνου
- Απόστολος Ζορμπάς
- Παναγιώτα Βγενοπούλου

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΟ
ΚΕΝΤΡΟ

ΠΑΤΡΑ 1998

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΟΙ ΠΑΡΑΒΟΛΕΣ ΤΗΣ ΚΑΙΝΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ. ΜΙΑ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ (ΧΡΗΣΤΟΥ ΑΘ. ΤΕΡΕΖΗ).....	3
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΟΛΩΝ ΣΤΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ (1972-1998) (ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Σ. ΚΟΥΣΤΟΥΡΑΚΗ)	43
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:	79
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΕ ΤΗ ΣΑΜΑΡΕΙΤΙΣΣΑ. ΜΙΑ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ (ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΔΕΜΑΡΤΙΝΟΥ)	81
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:	92
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΤΟ ΕΙΚΟΝΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ Ε' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ: ΜΙΑ ΓΛΩΣΣΑ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ Ή ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΓΡΑΠΤΟ ΛΟΓΟ; (ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Σ. ΚΟΥΣΤΟΥΡΑΚΗ)	95
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:	117
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΤΑΞΗ ΚΑΙ ΑΤΑΞΙΑ ΣΤΟΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΝΑΟ. Συμπληρωματικά στοιχεία για το μάθημα: «Ο Ιησούς και τα παιδιά» (Η Ζωή με το Χριστό, Γ' Δημοτικού, Ο.Ε.Δ.Β. 1997, σ.18) (ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΖΟΡΜΠΑ)	121
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:	125
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΟΙ ΕΝΝΟΙΕΣ «ΟΥΣΙΑ» ΚΑΙ «ΙΕΡΑΡΧΙΑ» ΣΤΟΝ ΔΙΟΝΥΣΙΟ ΤΩΝ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗ. ΜΙΑ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ (ΧΡΗΣΤΟΥ ΑΘ. ΤΕΡΕΖΗ - ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΣ ΒΓΕΝΟΠΟΥΛΟΥ)	127
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:	132
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	135

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Σ. ΚΟΥΣΤΟΥΡΑΚΗΣ

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΟΛΩΝ ΣΤΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ (1972-1998)

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Οι παραβολές αποτελούν αναπόσπαστο και ιδιαίτερα σημαντικό μέρος του περιεχομένου της Καινής Διαθήκης. Αυτές εάν τύχουν της κατάλληλης διδακτικής αξιοποίησης μπορούν να συμβάλλουν ουσιαστικά στην εκδίπλωση, ανάπτυξη και προσαρμογή της χριστιανικής διδασκαλίας, ώστε αυτή να καταστεί προσιτή και κατανοητή στο κοινωνικό υποκείμενο ανεξαρτήτως του ηλικιακού ή του μορφωτικού του επιπέδου. Είναι αναμενόμενο, λοιπόν, πως ο παραβολικός λόγος, εξαιτίας της σημαντικότητάς του, θα περιλαμβάνεται στις σελίδες των σχολικών εγχειριδίων του μαθήματος των Θρησκευτικών του Δημοτικού Σχολείου. Άλλωστε, ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά των παραβολών είναι ο σαφής διδακτικός χαρακτήρας τους.

Στόχος του ανά χείρας κεφαλαίου είναι διττός: α) η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίον ο λόγος των παραβολών εμφανίζεται στα διδακτικά βιβλία της Χριστιανικής Αγωγής, και β) η διερεύνηση του τρόπου που οι παραβολές παρουσιάζονται, αξιοποιούνται και προσφέρονται στο περιεχόμενο των συγκεκριμένων εγχειριδίων. Σημειωτέον ότι η εργασία μας αυτή αποτελεί μια διαχρονικής υφής μελέτη, καθώς επικεντρώνεται στα σχολικά εγχειρίδια του μαθήματος των Θρησκευτικών που χρησιμοποιήθηκαν στα Δημοτικά Σχολεία της χώρας μας από τη δεκαετία του 1970 και ύστερα. Καλύπτει δηλαδή μια χρονική περίοδο τριών περίπου δεκαετιών, η οποία συνδέεται άμεσα με τη σημερινή εποχή και παράλληλα απεικονίζει, στο κεφάλαιο της πολιτικής ιστορίας της Ελλάδος, την προσπάθεια υπέρβασης των πληγών «διχασμού» του παρελθόντος, ώστε να καταστεί δυνατή η οικοδόμηση και στερέωση μιας σύγχρονης, δυτικού τύπου, δημοκρατικής πολιτείας.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Στην παρούσα ερευνητική εργασία θα μας απασχολήσουν τα ακόλουθα ερωτήματα:

α) Σε ποιά από τα διδακτικά εγχειρίδια του μαθήματος των Θρησκευτικών του Δημοτικού σχολείου εμφανίζεται ο λόγος των παραβολών του Ιησού και σε ποιές περιπτώσεις επικεντρώνεται;

β) Με ποιό τρόπο παρουσιάζεται και προωθείται ο λόγος των παραβολών στις σελίδες των συγκεκριμένων σχολικών βιβλίων;

Και γ) Με ποιό τρόπο έχει γίνει η δόμηση της ύλης (κείμενα - εικόνες - ασκήσεις) του σχετικού μέρους των εξεταζόμενων εγχειριδίων, δηλαδή των κεφαλαίων ή των διδακτικών ενοτήτων που εμφανίζουν την παραβολική διδασκαλία;

ΜΕΘΟΔΟΣ

Η εργασία μας, εκτός από τα σύγχρονα σχολικά βιβλία της Ορθόδοξης Χριστιανικής Αγωγής, όπως, πλέον, το μάθημα των Θρησκευτικών αποκαλείται, εξετάζει και τα εγχειρίδια εκείνα που χρησιμοποιήθηκαν από τη δεκαετία του 1970 και εξής, δηλαδή μέχρι και την εφαρμογή της τελευταίας μεταρρυθμιστικής προσπάθειας για το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο. Πιο συγκεκριμένα αναφερόμαστε:

α) Στα διδακτικά βιβλία που εκδόθηκαν κατά το σχολικό έτος 1972-73 και χρησιμοποιήθηκαν μέχρι και το σχολικό έτος 1978-79.

β) Σε αυτά που εκδίδονται κατά το έτος 1979 και τα οποία απεδείχθησαν ως ιδιαίτερα μακρόβια. Αυτά αντικαταστάθηκαν οταδιακά αρχής γενομένης από το σχολικό έτος 1992-93 με το διδακτικό βιβλίο της Γ' Δημοτικού, και λήξη το έτος 1995. Τότε εκδίδεται, ως τελευταίο εγχειρίδιο της σειράς εκείνο της Στ' τάξης με τίτλο «Ο Χριστός είναι η αλήθεια» αντικαθιστώντας το: Β. Σκιαδά, *Λειτουργική και Κατήχηση Στ' Δημοτικού*, «Ο.Ε.Δ.Β.», Αθήνα 1979¹.

Μετά από την προκαταρκτική μελέτη του περιεχομένου των ανωτέρω σχολικών βιβλίων επισημάναμε τα εγχειρίδια, στις σελίδες των οποίων εμπεριέχονται τα σχετικά με τις παραβολές κείμενα, καθώς η μελέτη μας θα επικεντρωθεί σε αυτά:

α) Α. Κυριαζόπουλου, *Καινή Διαθήκη Δ' Τάξεως Δημοτικού Σχολείου*, «Ο.Ε.Δ.Β.», Αθήνα 1976⁵. Μάλιστα στις σελίδες του συγκεκριμένου διδακτικού

βιβλίου τίθεται κατ' αποκλειστικότητα η παραβολική διδασκαλία. Το βιβλίο αυτό θα το αποκαλούμε στη συνέχεια για λόγους συντομίας ως ΚΔ72-79.

β) Β. Στεφανίδου, *Καινή Διαθήκη Δ' Δημοτικού*, «Ο.Ε.Δ.Β.», Αθήνα 1979. Το εγχειρίδιο αυτό θα το αποκαλούμε στο εξής ως ΚΔ79-92.

γ) Αναφορικά με τα σύγχρονα διδακτικά βιβλία ο λόγος των παραβολών ευρίσκεται διεσπαρμένος στο περιεχόμενο των εγχειριδίων όλων των τάξεων. Τα βιβλία αυτά, τα οποία και θα αποκαλούμε στη συνέχεια της εργασίας μας ως ΘΑ92-95 είναι τα:

i) ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, *Η Ζωή με το Χριστό Γ' Δημοτικού*, «Ο.Ε.Δ.Β.», Αθήνα 1994³.

ii) ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, *Ο δρόμος του Χριστού Δ' Δημοτικού*, Β' τεύχος, «Ο.Ε.Δ.Β.», Αθήνα 1993.

iii) ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, *Με το Χριστό στον Αγώνα Ε' Δημοτικού*, «Ο.Ε.Δ.Β.», Αθήνα 1994.

Και iv) ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, *Ο Χριστός είναι η Αλήθεια Στ' Δημοτικού*, «Ο.Ε.Δ.Β.», Αθήνα 1995.

Η επιλογή προς μελέτη των συγκεκριμένων σχολικών βιβλίων γίνεται για τους παρακάτω λόγους:

α) Διότι τα εγχειρίδια αυτά αποτελούν σημαντικά τεκμήρια της Ιστορίας της Νεοελληνικής μας Εκπαίδευσης. Μάλιστα, για την περίπτωση της έρευνάς μας αποδεχόμαστε την άποψη ότι το παρελθόν ενδέχεται να επηρεάζει ουσιαστικά το παρόν και ενίοτε να το προσδιορίζει. Σημειωτέον ότι η εκδίπλωση μιας νέας εκπαιδευτικής μεταρρυθμιστικής προσπάθειας δεν συμβαίνει σ' ένα εκπαιδευτικό κενό, αλλά αναφέρεται σε συγκεκριμένες προϋπάρχουσες πτυχές του εκπαιδευτικού γίνεσθαι, οι οποίες έχουν διαμορφωθεί ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης των διαφόρων συνθηκών - παραγόντων του πολιτιστικού και ενδεχομένως κοινωνικο-οικονομικού πεδίου μιας δεδομένης ιστορικής περιόδου. Περίπτωση δηλαδή παρθενογένεσης μιας εκπαιδευτικής πρότασης δεν υφίσταται. Επιπλέον, η επιχειρούμενη κάθε φορά εκπαιδευτική μεταρρύθμιση προσπαθεί να συμπληρώσει, να μεταβάλει ή και να ανατρέψει, ακόμη, κάποιες πτυχές της εκπαιδευτικής πραγματικότητας, που κρίνονται ως ανεπαρκείς για την επιτυχή ανταπόκριση του «σχολείου» στις απαιτήσεις της υφιστάμενης «ιστορικής» συγκυρίας. Συνεπώς, η μελέτη και η αποκρυπτογράφηση του «παρελθόντος» θεωρείται ως άκρως απαραίτητη για την πληρέστερη κατανόηση, διασαφήνιση και ερμηνεία των εκπαιδευτικών μορφών - τάσεων - εξελίξεων του «παρόντος», στις οποίες και επικεντρώνεται συνήθως η έρευνα. Επιπλέον, με τον τρόπο αυτόν, όπου η ερευνητική ενασχόληση κινείται στα πλαίσια της διαχρονικότητας, αποφεύγεται ο

σκόπελος μιας ερμηνευτικής προσέγγισης των εκπαιδευτικών πραγμάτων με βάση αποκλειστικά τους όρους της συγχρονικότητας.

β) Τα σχολικά βιβλία εμφανίζονται ως επιβοηθητικά εργαλεία αλλά και, ενίοτε, ως κατευθυντήριοι παράγοντες της διδακτικής πράξης. Μάλιστα, αναφορικά με την Ελληνική περίπτωση, ο ρόλος τους παρουσιάζεται να είναι ιδιαίτερα σημαντικός, διότι προσδιορίζουν, σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα, τον τρόπο διενέργειας των διαφόρων μαθημάτων και καθορίζουν τις προϋποθέσεις και τις απαιτήσεις για την επιτυχή ευόδωση της διδασκαλίας τόσο από την πλευρά του πομπού - διδάσκοντος όσο και από την πλευρά του δέκτη - διδασκόμενου.

Και γ) Με τη χρήση της συγκριτικής μεθόδου θα ανιχνεύσουμε την ενδεχόμενη βελτίωση ή και εξέλιξη, σχετικά με τη μορφή και το περιεχόμενο των σχολικών βιβλίων του μαθήματος των Θρησκευτικών στα πλαίσια της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, επικεντρώνοντας το ερευνητικό μας ενδιαφέρον στον τρόπο παρουσίασης του ζητήματος των παραβολών μέσα από τις σελίδες τους. Είναι, φυσικά, προφανές ότι ο τρόπος αυτός παραπέμπει σε αντίστοιχους χειρισμούς κατά τη διδακτική τους αξιοποίηση στην πράξη, που συνδέονται με τις εκάστοτε επικρατούσες παιδαγωγικές - διδακτικές αντιλήψεις κατά την χρονολογική περίοδο που εξετάζουμε.

Στη συνέχεια, προσδιορίζοντας επακριβώς τις πηγές της έρευνάς μας, σημειώνουμε ότι θα ασχοληθούμε με την μελέτη των σελίδων των κεφαλαίων ή των διδακτικών ενοτήτων των ανωτέρω σχολικών εγχειριδίων, στις οποίες τίθεται ο παραβολικός λόγος. Συνεπώς, οι πηγές της έρευνάς μας είναι οι εξής:

α) Από το σχολικό εγχειρίδιο ΚΔ72-79 το κεφάλαιο «Ε. Η Διδασκαλία του Κυρίου», σελίδες 66-90.

β) Από το σχολικό βιβλίο ΚΔ79-92 το κεφάλαιο «Ε' Από τη Διδασκαλία του Κυρίου», σελίδες 64-84.

Και γ) Από τα διδακτικά εγχειρίδια ΘΑ92-95 οι Διδακτικές Ενότητες (Δ.Ε.):

i. Βιβλίο Θρησκευτικών Γ' Δημοτικού:

- Δ.Ε. 35, σελίδες 116-117.

- Δ.Ε. 37, σελίδες 121-123.

ii. Βιβλίο Θρησκευτικών Δ' Δημοτικού:

- Δ.Ε. 30, σελίδες 122-124.

- Δ.Ε. 32, σελίδες 128-131.

iii. Βιβλίο Θρησκευτικών Ε' Δημοτικού:

- Δ.Ε. 6, σελίδες 22-25.

- Δ.Ε. 7, σελίδες 26-29.

και iv. Βιβλίο Θρησκευτικών Στ' Δημοτικού:

- Δ.Ε. 16, σελίδες 66-68.
- Δ.Ε. 17, σελίδες 69-71.
- Δ.Ε. 18, σελίδες 72-75.
- Δ.Ε. 49, σελίδες 197-201.

Για την εξέταση του τρόπου «δόμησης της ύλης» του συγκεκριμένου μέρους των ανωτέρω διδακτικών βιβλίων ως μονάδα μέτρησης λαμβάνουμε τη σελίδα, καθώς στα πλαίσια αυτής θα διερευνήσουμε:

α) Τον συντελεστή «διαστήματος εικονικής αναπαράστασης», δηλαδή το μέρος του διαστήματος που καταλαμβάνουν οι εικόνες στα πλαίσια της σελίδας εκείνης εντός της οποίας τοποθετούνται.

β) Το συντελεστή «διαστήματος γραπτού λόγου», δηλαδή το μέρος που καταλαμβάνει το κείμενο στα πλαίσια της σελίδας όπου αυτό ανευρίσκεται.

Και γ) Το συντελεστή «σχέσης εικόνας - γραπτού λόγου», δηλαδή του λόγου του διαστήματος των εικόνων προς το διάστημα που καταλαμβάνουν τα κείμενα σε καθεμιά από τις ανωτέρω σελίδες των εξεταζόμενων σχολικών βιβλίων. Έτσι, γίνεται δυνατή η από εξωτερική άποψη αποκρυπτογράφηση του τρόπου με τον οποίο επιχειρείται να οικοδομηθεί η ύλη των συγκεκριμένων διδακτικών ενοτήτων, κατά την πρόθεσή τους να δημιουργήσουν μια θετική ψυχολογική διάθεση για την προσέγγιση του περιεχομένου των κειμένων τους.

Έπειτα, σχετικά με την μελέτη και αξιολόγηση του ζητήματος της εικονογράφησης των ερευνώμενων σχολικών εγχειριδίων θα εξετάσουμε:

α) Το είδος της εικονογράφησης.

β) Τη σχέση των παρατιθέμενων εικόνων με τα κείμενα.

Και γ) Τον τρόπο παρουσίασης των εικόνων, που αναφέρονται στα κείμενα, διότι, έτσι, επιχειρείται να εκτιμηθεί η δυνατότητα μιας θετικής ενίσχυσης από μέρους των πρώτων αναφορικά με την προσπάθειά για την κατανόηση του περιεχομένου των τελευταίων από τους μαθητές.

Για την αξιολόγηση του τρόπου συγγραφής των κειμένων, που αναφέρονται στις παραβολές αναφορικά με την προσπάθειά μας να προσεγγίσουμε το ζήτημα της κατά το δυνατόν εύληπτης ή όχι προσφοράς του περιεχομένου τους στους μαθητές θα ανιχνεύσουμε τις κατωτέρω περιπτώσεις:

α) Την έκταση των σχετικών κειμένων.

Και β) Τον τρόπο δόμησης των κειμένων, όπου διακρίνουμε τις εξής κατηγορίες συγγραφής και παρουσίασης του περιεχομένου τους:

A. Εισαγωγικό Μέρος:

A.1. Κατευθείαν στο Θέμα.

A.2. Τυπική Εισαγωγή.

A.3. Εμπειριστατωμένη Εισαγωγή.

B. Κύριο Μέρος:

B.1. Τυπική πλοκή - επικέντρωση στις κύριες ιδέες.

B.2. Λεπτομερειακή Ανάπτυξη.

Γ. Επιλογικό Μέρος:

Γ.1. Αποτόμο Κλείσιμο.

Γ.2. Συμπερασματική Κατάληξη.

Γ.3. Διδακτική Προέκταση και Διδακτική Αξιοποίηση.

Σχετικά με την προσέγγιση των ερωτημάτων - ασκήσεων που εμπεριέχονται στις πηγές της έρευνάς μας θα εκτιμηθούν:

α) Το ποσοστό των ερωτημάτων που αναφέρονται στις παραβολές τόσο επί του συνόλου των Διδακτικών Ενοτήτων, όσο κι επί των συνολικών ασκήσεων του αντίστοιχου τμήματος των διδακτικών βιβλίων.

Και β) Το είδος των ασκήσεων που αναφέρονται στις παραβολές, καθώς με τη διαμεσολάβησή τους επιχειρείται η «ανατροφοδότηση» της διδακτικής πράξης, δηλαδή η εκτίμηση του αποτελέσματος της διδακτικής αξιοποίησης του παραβολικού λόγου.

Τέλος, σημειώνουμε ότι, κατά την ανάλυση και επεξεργασία των ευρημάτων της εργασίας μας, δεν θα αρκεστούμε μόνο σε μια συγκριτική - διαχρονική προσέγγιση των σχολικών εγχειριδίων που μελετούμε, αλλά θα σταθούμε ιδιαίτερα στα ευρισκόμενα σε χρήση διδακτικά βιβλία του μαθήματος των Θρησκευτικών, εξετάζοντας τον τρόπο που τα ανωτέρω ζητήματα παρουσιάζονται και εξειδικεύονται στις σελίδες τους. Και τούτο, διότι, έτσι, θεωρούμε ότι μπορούμε να προβούμε σε κάποιες εκτιμήσεις σχετικά με την περίπτωση της διδακτικής αξιοποίησης των παραβολών.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Στο Διάγραμμα 1 παρουσιάζεται σχηματικά η κατανομή των κειμένων εκείνων που αναφέρονται στις παραβολές, στα σχολικά εγχειρίδια του μαθήματος των Θρησκευτικών τα οποία εξετάζουμε. Από αυτό προκύπτουν οι εξής διαπιστώσεις:

α) Ο παραβολικός λόγος, σύμφωνα και με το ισχύον από τις αρχές του αιώνα μας Αναλυτικό Πρόγραμμα για το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο, που διατηρήθηκε μέχρι και την εκδίπλωση της τελευταίας εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, βρισκόταν μόνο στα διδακτικά εγχειρίδια της Δ' τάξης του Δημοτικού σχολείου. Και τούτο, διότι η ύλη τους ήταν παρμένη από διάφορες περιπτώσεις των βιβλίων της Καινής Διαθήκης (Ευαγγελίων), που αναφέρονται στην επίγεια ζωή και δράση του Ιησού Χριστού.

ΠΑΡΑΒΟΛΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: Κείμενα που αναφέρονται στις "παραβολές" στα σχολικά εγχειρίδια του μαθήματος των Θρησκευτικών που εξετάζουμε.

β) Στα διδακτικά βιβλία των προηγούμενων χρόνων, δηλαδή στα ΚΔ72-79 και ΚΔ79-92, ο αριθμός των κειμένων που αναφέρονται στις «Παραβολές» είναι περίπου ο ίδιος. Συνεπώς, τα συγκεκριμένα εγχειρίδια δεν διαφοροποιούνται μεταξύ τους.

Και γ) Στα σύγχρονα σχολικά εγχειρίδια του μαθήματος της Ορθόδοξης Χριστιανικής Αγωγής ο παραβολικός λόγος διασπείρεται κατά τον ίδιο περίπου τρόπο στα βιβλία των διαφόρων τάξεων του Δημοτικού σχολείου. Βέβαια, τα περισσότερα σχετικά κείμενα τίθενται κατά σειρά στα εγχειρίδια των Στ' και Δ' τάξεων.

Στον Πίνακα 1 γίνεται η αναλυτική παρουσίαση των περιπτώσεων του παραβολικού λόγου, που τίθεται στις σελίδες των σχολικών βιβλίων, που εξετάζουμε. Από τη μελέτη των στοιχείων του συγκεκριμένου Πίνακα συνάγονται:

α) Στο ΚΔ72-79 εγχειρίδιο παρατίθενται δέκα παραβολές. Πρόκειται για ευαγγελικές περικοπές, που αναγινώσκονται σε ιδιαίτερα σημαντικές στιγμές του εκκλησιαστικού εορτολογίου της Μεγάλης, κυρίως, Τεσσαρακοστής. Άλλωστε, αξιολογώντας τη σειρά της τοποθέτησής τους στο περιεχόμενο του συγκεκριμένου διδακτικού βιβλίου, μπορούμε άνετα να υποστηρίξουμε ότι επιχειρείται ώστε η διδασκαλία τους να συμπέσει χρονικά με την περίοδο της Μεγάλης Τεσσαρακοστής. Έτσι, εξασφαλίζεται η επικαιροποίηση της σχολικής θρησκευτικής γνώσης, διότι συνδέεται με συγκεκριμένες στιγμές του εκκλησιαστικού εορτολογίου. Μάλιστα, το γεγονός αυτό φανερώνει την προσπάθεια για την ψυχολογική προετοιμασία των μαθητών, ώστε κατά τη μετάβαση στην εβδομάδα των «Παθών», που θα ακολουθήσει, να εξασφαλισθεί η συμμετοχή τους στις λειτουργικές - μυστηριακές εκδηλώσεις της Εκκλησίας.

β) Τα ευρηματά μας για το ΚΔ79-92 εγχειρίδιο είναι ανάλογα με εκείνα του ΚΔ72-79 διδακτικού βιβλίου. Συνεπώς, στις σελίδες του πρώτου εγχειριδίου υπάρχουν δέκα κείμενα παραβολών, που είναι τα ίδια ακριβώς με εκείνα του δεύτερου. Εξάιρεση αποτελεί η περίπτωση της «Παραβολής του βασιλικού γάμου» που αντικαθίσταται με την «Παραβολή του μεγάλου δείπνου».

Και γ) Στα ΘΑ92-95 εγχειρίδια ο παραβολικός λόγος, που βρίσκεται ομοιόμορφα διεσπαρμένος στις σελίδες τους, εκφράζεται κυρίως από τα Κύρια κείμενα με εξαίρεση μόνον το βιβλίο της Ε' Δημοτικού. Αναφορικά με τον τρόπο που υφίσταται ο λόγος των «Παραβολών» στα πλαίσια των βιβλίων αυτών, καθώς δεν σχετίζεται με κάποιες συγκεκριμένες στιγμές του εκκλησιαστικού εορτολογίου, φανερώνεται ότι επιδιώκεται να ενισχυθεί νοηματικά το περιεχόμενο της εκάστοτε συγκεκριμένης διδακτικής και κατά προέκταση

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Παραβολές που παρατίθενται στις σελίδες των ΚΔ72-79, ΚΔ79-92 και ΘΑ92-95 σχολικών εγχειριδίων του μαθήματος των Θρησκευτικών για το Δημοτικό Σχολείο.

A/A	ΚΔ72-79 (1) & ΚΔ79-92 (2)	ΘΑ92-95
1.	«Η παραβολή του σπορέα» (1:Ε.1 - 2: Ε.1)	«Ο Παπουλάκος, ο καλός Σπορέας» (Στ' τάξη - 49,Κ)
2.	«Η παραβολή του προβάτου που χάθηκε» (1:Ε.2 - 2:Ε.2)	«Το χαμένο πρόβατο» (Δ' τάξη - 30,Κ)
3.	«Η παραβολή του Ασώτου» (1:Ε.3 - 2:Ε.3)	«Αναγνωρίζω τα λάθη μου» (Γ' τάξη - 35,Κ)
4.	«Η παραβολή του άφρονα πλουσίου» (1:Ε.4 - 2:Ε.7)	«Το δικό μου, το δικό σου, τα δικά μας» (Ε' τάξη - 7,Κ)
5.	«Η παραβολή του Τελώνη και του Φαρισαίου» (1:Ε.5 - 2:Ε.8)	«Δύο άνθρωποι προσεύχονται» (Στ' τάξη - 17,Κ)
6.	«Η παραβολή του καλού Σαμαρείτη» (1:Ε.6 - 2:Ε.9)	«Μπορούμε να κάνουμε τη ζωή πιο όμορφη» (Γ' τάξη - 37,Κ)
7.	«Η παραβολή των κακών γεωργών του αμπελώνα» (1:Ε.7 - 2:Ε.10)	—
8.	«Η παραβολή του πλουσίου και του Λαζάρου» (1:Ε.8 - 2:Ε.11)	—
9.	«Η παραβολή των δέκα παρθένων» (1:Ε.9 - 2:Ε.12)	—
10.	«Η παραβολή του μεγάλου δείπνου» (2:Ε.13)	—
11.	«Η παραβολή του βασιλικού γάμου» (1: Ε.10)	—
12.	—	«Η παραβολή των ζιζανίων» (Δ' τάξη - 32,Κ)
13.	—	«Ο άδικος δικαστής και η χήρα» (Ε' τάξη - 6, Δ.3)
14.	—	«Ο κρυμμένος θησαυρός» (Στ' τάξη - 16,Κ)
15.	—	«Το πολύτιμο μαργαριτάρι» (Στ' τάξη - 16,Κ)
16.	—	«Πόσες φορές θα συγχωρούμε» (Παραβολή του κακού χρεοφειλέτη, Στ' τάξη - 18,Κ)

θεματικής ενότητας με τεκμήρια αντλημένα από τον ίδιο το λόγο του Ιησού. Τούτο προφανώς γίνεται ώστε να εξασφαλισθεί ο παράγων της αμεσότητας και κατ' επέκταση της διδακτικής εγκυρότητας. Άλλωστε, ο λόγος των Παραβολών που συναντάμε συνυφαίνεται στενά με τη στοχοθεσία και το περιεχόμενο των διαφόρων Διδακτικών Ενοτήτων εντός των οποίων και τίθεται. Γι' αυτό και διαπιστώνουμε ότι τα κείμενα, που αναφέρονται στις ίδιες παραβολές με τα ΚΔ72-79 και ΚΔ79-92 εγχειρίδια, συγκρινόμενα μεταξύ τους, διαφέρουν σημαντικά ως προς την διατύπωση του τίτλου τους. Επιπλέον, για την εξυπηρέτηση της προσπάθειας στήριξης και προώθησης του νοήματος των συγκεκριμένων διδακτικών ενοτήτων επιλέγονται και παρουσιάζονται παραβολικές περιπτώσεις εντελώς διαφορετικές από εκείνες των ΚΔ72-79 και ΚΔ79-92 εγχειριδίων.

Στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται οι μέσοι όροι των συντελεστών που φανερώνουν τον τρόπο της δόμησης της ύλης στα διδακτικά εγχειρίδια ΚΔ72-79, ΚΔ79-92 και ΘΑ92-95 του μαθήματος των Θρησκευτικών. Από την μελέτη των στοιχείων του Πίνακα αυτού και τη στατιστική επεξεργασία τους προκύπτουν:

α) Τα σχολικά εγχειρίδια ΚΔ72-79 και ΚΔ79-92 βασίζουν την ανάπτυξη της ύλης τους σχεδόν αποκλειστικά στο γραπτό λόγο, καθώς οι εικονικές αναπαραστάσεις δεν φαίνεται να διαδραματίζουν έναν σημαντικό και ουσιαστικό ρόλο ως προς την εκδίπλωση και ανάπτυξη του περιεχομένου τους. Δίδεται δηλαδή έμφαση στον αφηρημένο και νοητικά προσληπτό λόγο και όχι στον εμπειρικό και αναγωγικό που εξασφαλίζουν οι εικονισμοί. Μάλιστα, τα δύο αυτά σχολικά βιβλία έχουν συνταχθεί κατά παρόμοιο τρόπο χωρίς να διαφοροποιούνται μεταξύ τους σε καμιά από τις παραμέτρους που θέτουμε στην εργασία μας. Δηλαδή ως προς τον «συντελεστή διαστήματος εικονικής αναπαραστάσεως» ($t=0.69$, $df=44$, $p=n.s.$), τον «συντελεστή διαστήματος γραπτού λόγου» ($t=0.29$, $df=44$, $p=n.s.$) και τον «συντελεστή σχέσης εικόνας - γραπτού λόγου» ($t=0.91$, $df=44$, $p=n.s.$).

β) Παρατηρώντας ωστόσο τους μέσους όρους των ΘΑ92-95 διδακτικών βιβλίων οδηγούμαστε στην επισήμανση ότι η σημασία που δίνεται τόσο στις εικόνες όσο και στον γραπτό λόγο σχετικά με την οικοδόμηση του περιεχομένου τους παρουσιάζεται να είναι τελείως διαφορετική από τα αντίστοιχα και προηγηθέντα χρονικά σχολικά εγχειρίδια. Κι αυτό, διότι στα συγκεκριμένα βιβλία η εικονογράφηση φαίνεται να διαδραματίζει έναν σημαντικό ρόλο στη στοιχειοθέτηση και στη νοηματική προώθηση του περιεχομένου των διαφόρων διδακτικών ενοτήτων τους. Εξασφαλίζεται δηλαδή

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Μέσοι όροι των συντελεστών που φανερώνουν τον τρόπο δόμησης της ύλης στα σχολικά εγχειρίδια ΚΔ72-79, ΚΔ79-92 και ΘΑ92-95

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ	Μέσος όρος Συντελεστή διαστήματος εικονικής αναπαράστασης	Μέσος όρος Συντελεστή διαστήματος γραπτού λόγου	Μέσος όρος Συντελεστή σχέσης εικόνας - γραπτού λόγου
ΚΔ72-79	0.17 (0.27)	0.83 (0.29)	0,87 (2,61)
ΚΔ79-92	0.16 (0.21)	0.80 (0.25)	0.34 (0.50)
ΘΑ92-95	0.43 (0.30)	0.55 (0.29)	7.01 (19.43)

Οι τιμές στις παρενθέσεις αντιπροσωπεύουν την Stad. Deviation.

μια γνωσιολογική ισορροπία ανάμεσα στην εμπειρία και στη νοητική επεξεργασία της.

γ) Μεταξύ των βιβλίων της εξεταζόμενης χρονικής περιόδου οι μέσοι συντελεστές διαστήματος εικονικής αναπαράστασης διαφέρουν σε έναν υψηλό βαθμό στατιστικής σημαντικότητας ($F=9.62$, $df=2/77$, $p<0.01$). Πρόκειται για κάτι που ενισχύει την ανωτέρω διαπίστωσή μας, καθώς υποδηλώνει κι από μια άλλη σκοπιά ότι για τα σύγχρονα σχολικά εγχειρίδια οι εικόνες αποτελούν ένα σημαντικό και αναπόσπαστο μέρος του περιεχομένου τους. Κι αυτό σε αντίθεση με ό,τι συνέβαινε προηγουμένως. Δηλαδή, αναφορικά με τη σύγκριση ως προς τον συγκεκριμένο παράγοντα των εγχειριδίων αυτών με τα ΚΔ72-79 ($t=3.51$, $df=57$, $p<0.01$) και ΚΔ79-92 ($t=3.61$, $df=53$, $p<0.01$) εγχειρίδια. Συνεπώς, στα σύγχρονα διδακτικά βιβλία της Ο.Χ.Α. για την επιτυχή προώθηση της διδασκαλίας των διάφορων επιμέρους διδακτικών ενοτήτων απαιτείται η κατάλληλη διδακτική αξιοποίηση των εικόνων τους.

δ) Στατιστικά σημαντική είναι και η διαφορά των μέσων συντελεστών διαστήματος γραπτού λόγου σχετικά με τα διδακτικά βιβλία που εξετάζουμε ($F=8.96$, $df=2/77$, $p<0.01$). Κι αυτό, διότι τα ΘΑ92-95 διαφοροποιούνται σημαντικά από τα ΚΔ72-79 ($t=3.65$, $df=57$, $p<0.01$) και ΚΔ79-92 ($t=3.31$, $df=53$, $p<0.01$) εγχειρίδια ως προς τον συγκεκριμένο παράγοντα. Πρόκειται για μια επιπλέον σημαντική ένδειξη, που ενισχύει τις προηγούμενες διαπιστώσεις μας και αποκαλύπτει ότι στα σχολικά βιβλία της σύγχρονης περιόδου παρατηρείται μια ουσιαστική μείωση των ερεθισμάτων του γραπτού λόγου σε σύγκριση με τα προηγούμενα εγχειρίδια. Συνεπώς, η δυναμική που προϋπήρχε για ολόκληρες δεκαετίες σχετικά με τον τρόπο οικοδόμησης της ύλης των σχολικών βιβλίων ανατρέπεται. Τώρα για την προώθηση της διδακτικής διαδικασίας ο εκπαιδευτικός δεν προωθεί - προβάλλει «κατά μετωπικό τρόπο» το περιεχόμενο των συγκεκριμένων κειμένων. Αντίθετα, επικρατεί μια διαφορετική αντίληψη σχετικά με τη σύνθεση και τη διαμόρφωση του περιεχομένου των σχολικών βιβλίων, που αντανακλάται και στο επίπεδο της διδακτικής πράξης. Και τούτο διότι προϋποτίθεται η ενεργός συμμετοχή των μαθητών κατά την προώθηση της διδακτικής διαδικασίας.

Και ε) Στατιστικά σημαντική διαφορά υφίσταται και μεταξύ των μέσων συντελεστών σχέσης εικόνας - γραπτού λόγου. Κατά τη σύγκριση των ΘΑ92-95 βιβλίων με τα ΚΔ72-79 ($t=1.673$, $df=57$, $p<0.1$) και ΚΔ79-92 ($t=1.675$, $df=53$, $p<0.1$) εγχειρίδια. Συνεπώς, στα βιβλία της τελευταίας εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης παρατηρείται μια ουσιαστική μείωση του γραπτού λόγου προς όφελος των εικονικών αναπαραστάσεων. Πρόκειται για ένα γεγονός που καθιστά τα εγχειρίδια αυτά πιο προσιτά και πιο ευχάριστα στους μαθητές,

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Μέσοι όροι των συντελεστών που φανερώνουν αναλυτικά τον τρόπο
δόμησης της ύλης στα σχολικά εγχειρίδια ΘΑ92-95.

ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΘΑ92-95	Μέσος όρος Συντελεστή διαστήματος εικονικής αναπαράστασης	Μέσος όρος Συντελεστή διαστήματος γραπτού λόγου	Μέσος όρος Συντελεστή σχέσης εικόνας - γραπτού λόγου
Γ' Τάξης	0.41 (0.19)	0.54 (0.18)	0,83 (0.56)
Δ' Τάξης	0.52 (0.45)	0.44 (0.45)	24.73 (36.87)
Ε' Τάξης	0.56 (0.25)	0.45 (0.23)	2.29 (3.11)
Στ' Τάξης	0.33 (0.27)	0.63 (0.26)	4.49 (15.22)

Οι τιμές στις παρενθέσεις αντιπροσωπεύουν την Stad. Deviation.

αυξάνοντας, παράλληλα, την πιθανότητα για μια ευκολότερη και αποτελεσματικότερη διδακτική αξιοποίησή τους.

Στον Πίνακα 3 δίνονται οι μέσοι όροι των συντελεστών που φανερώνουν τον τρόπο δόμησης της ύλης στα διδακτικά εγχειρίδια ΘΑ92-95. Από τον Πίνακα αυτόν προκύπτει ότι τα συγκεκριμένα εγχειρίδια ακολουθούν τις ίδιες αρχές συγγραφής. Αυτό προκύπτει κι από τ' αποτελέσματα της στατιστικής επεξεργασίας των δεδομένων του παραπάνω Πίνακα, όπου δεν προκύπτει σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των συγκεκριμένων εγχειριδίων ούτε ως προς τους μέσους όρους του «συντελεστή διαστήματος εικονικής αναπαράστασης» ($F=1.28$, $df=3/30$, $p=n.s.$), ούτε ως προς τους μέσους όρους του «συντελεστή διαστήματος γραπτού λόγου» ($F=0.94$, $df=3/30$, $p=n.s.$), ούτε και ως προς τους μέσους όρους του «συντελεστή σχέσης εικόνας - γραπτού λόγου» ($F=2.32$, $df=3/30$, $p=n.s.$).

Στο Διάγραμμα 2 παρουσιάζεται το είδος της εικονογράφησης του περιεχομένου των διδακτικών βιβλίων ΚΔ72-79, ΚΔ79-92 και ΘΑ92-95, που αναφέρεται στις παραβολές. Από τη μελέτη των στοιχείων του Διαγράμματος αυτό προκύπτουν:

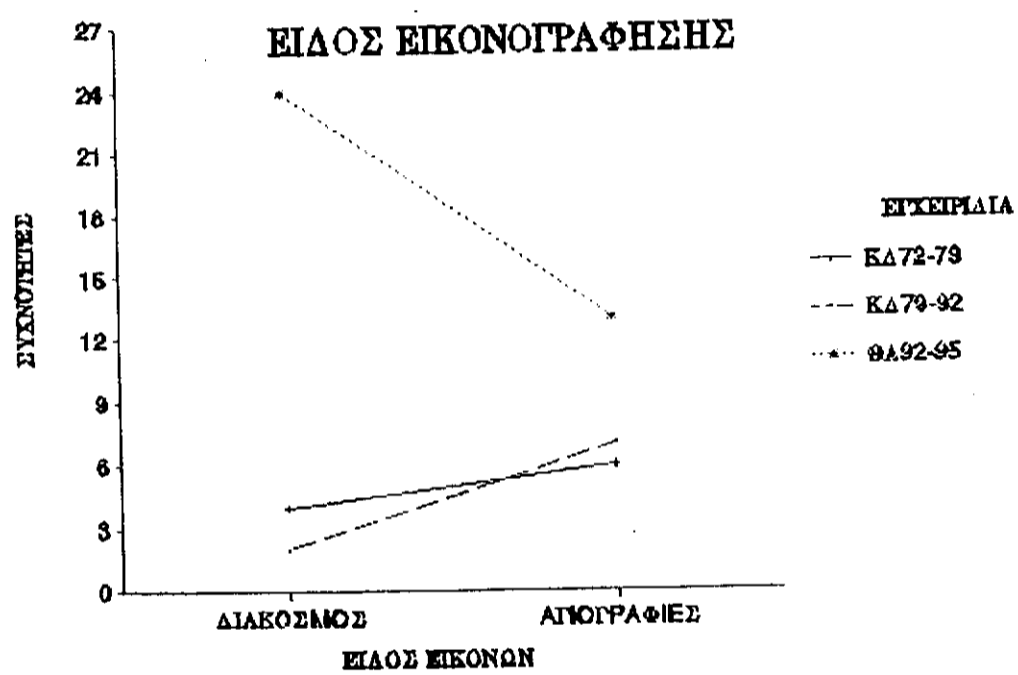
α) Η εικονογράφηση στο ΚΔ72-79 διδακτικό βιβλίο γίνεται με τη χρήση διαφόρων ζωγραφικών σχεδίων και παραστάσεων, που είναι εμπνευσμένες από το περιεχόμενο των σχετικών κειμένων τους. Σημειωτέον, ότι οι συγκεκριμένες ζωγραφικές παραστάσεις είναι χαμηλής αισθητικής στάθμης.

β) Η εικονογράφηση του ΚΔ79-92 εγχειριδίου γίνεται σχεδόν αποκλειστικά με την παράθεση φωτογραφιών, που είναι αντλημένες από αγιογραφίες - χριστιανικές εικόνες ή τοιχογραφίες χριστιανικών ναών. Σημειωτέον, ότι από αισθητικής άποψης η επιλογή των συγκεκριμένων εικόνων είναι κατά πολύ ανώτερη σε σύγκριση με την εικονογράφηση του ΚΔ72-79 εγχειριδίου. Όμως, οι παρατιθέμενες εικόνες είναι μικρού μεγέθους και για το λόγο αυτό καθίστανται δυσανάγνωστες για τους μαθητές. Και τούτο, διότι, έτσι, δεν καθίσταται δυνατή η ευκρινής αναπαράσταση - απεικόνιση των μορφών και των γενικότερων και ειδικότερων λεπτομερειών τους.

γ) Στην εικονογράφηση των ΘΑ92-95 σχολικών βιβλίων σημαντική θέση κατέχουν οι αγιογραφίες, αν και ποσοτικά κυριαρχούν τα διακοσμητικά σχήματα. Με τον τρόπο αυτό δίνεται μια αίσθηση του μυστηριακού, καθώς εύκολα οδηγείται ο νους των μαθητών στη διακόσμηση των ιερών ναών και ειδικά των τέμπλων τους με τα κανονικά γεωμετρικά σχήματα και τα κλήματα.

Και δ) Τα εξεταζόμενα διδακτικά βιβλία φαίνεται ότι διαφέρουν ως προς το είδος της εικονογράφησης που κυριαρχεί στις σελίδες τους ($\chi^2=6.19$, $df=2$, $p<0.05$). Πιο συγκεκριμένα η διαφοροποίηση αυτή σημειώνεται μεταξύ των

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ 1972-1995

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2: Είδος της εικονογράφησης του μέρους των διδακτικών βιβλίων KA72-79, KA79-92 και ΘA92-95 που εμπεριέχουν το λόγο των παραβολών.

ΘΑ92-95 και ΚΔ72-79 ($\chi^2=2.73$, $df=1$, $p<0.1$), όπως και ΘΑ92-95 και ΚΔ79-92 ($\chi^2=5.36$, $df=1$, $p<0.05$) διδακτικών βιβλίων αντίστοιχα και όχι μεταξύ των ΚΔ72-79 και ΚΔ79-92 εγχειριδίων ($\chi^2=0.69$, $df=1$, $p=n.s.$).

Στο Διάγραμμα 3 παρουσιάζεται με αναλυτικό τρόπο το είδος της εικονογράφησης του περιεχομένου των ΘΑ92-95 εγχειριδίων. Από την μελέτη και επεξεργασία των στοιχείων του συγκεκριμένου Διαγράμματος συνάγεται:

α) Στις σελίδες των διδακτικών ενοτήτων που αναφέρονται στις παραβολές κυριαρχούν οι διακοσμητικές παραστάσεις σε όλα τα εγχειρίδια με εξαίρεση εκείνο της Δ' τάξης.

Και β) Τα σύγχρονα διδακτικά βιβλία της Ορθόδοξης Χριστιανικής Αγωγής δεν διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους ως προς το είδος της εικονογράφησης των σελίδων τους ($\chi^2=3.57$, $df=3$, $p=n.s.$).

Στον Πίνακα 4 παρουσιάζεται η σχέση των εικόνων, που υπάρχουν στις σελίδες των ΚΔ72-79, ΚΔ79-92 και ΘΑ92-95 εγχειριδίων, με το περιεχόμενο των κειμένων στα οποία και αντιστοιχούν. Από τον Πίνακα αυτόν προκύπτουν:

α) Οι εικόνες, που υπάρχουν στις σελίδες των ΚΔ72-79 και ΚΔ79-92 εγχειριδίων, σχετίζονται με έντονο τρόπο με τα διάφορα κείμενα που συνοδεύουν. Και τούτο, διότι το μεγαλύτερο μέρος των εικόνων αυτών είναι αγιογραφίες, οι οποίες και αναπαριστούν κάποια σκηνή από το περιεχόμενο των παρατιθέμενων παραβολών.

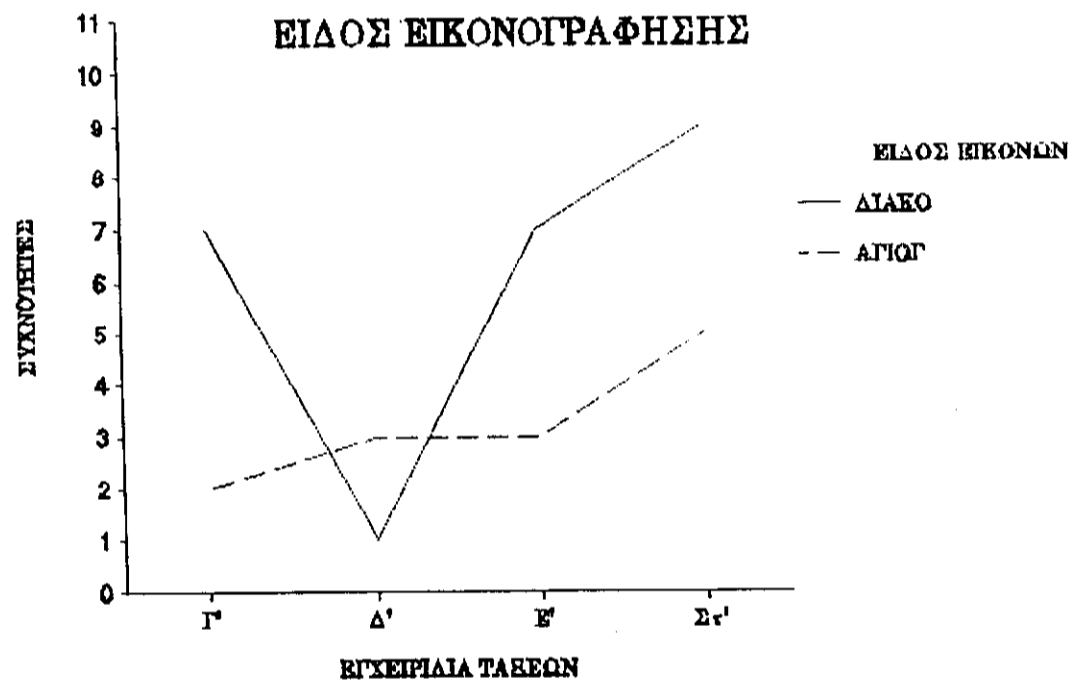
β) Ένα μεγάλο μέρος της εικονογράφησης των ΘΑ92-95 διδακτικών βιβλίων δεν φαίνεται να έχει άμεση και στενή σχέση με το περιεχόμενο των κειμένων των εξεταζόμενων διδακτικών ενοτήτων. Κι αυτό, διότι στις σελίδες τους υπερτερούν οι διακοσμητικές παραστάσεις. Παρόλ' αυτά, στο περιεχόμενο των συγκεκριμένων εγχειριδίων παρατίθεται ένας μεγάλος αριθμός αγιογραφιών, οι οποίες και διαδραματίζουν έναν ιδιαίτερα επιβοηθητικό ρόλο στην τελεσφόρηση της διδακτικής στοχοθεσίας. Μάλιστα με την παράθεση των αγιογραφιών αυτών στοχεύεται η νοηματική στήριξη και ενίσχυση της προσπάθειας για την κατανόηση του περιεχομένου των συγκεκριμένων κειμένων από την πλευρά των μαθητών.

Και γ) Παρά του ότι, κατά τη σύγκριση των σύγχρονων διδακτικών βιβλίων με τα προγενέστερά τους σχετικά με το ζήτημα της εικονογράφησης, διαπιστώνεται ο διαφορετικός προσανατολισμός τους ως προς το είδος, την υφή και τη χρησιμότητα των εικόνων τους, κάτι τέτοιο δεν φαίνεται να ισχύει και ως προς τη νοηματική στήριξη του περιεχομένου των κειμένων τους από τις εικόνες ($\chi^2=3.33$, $df=2$, $p=n.s.$).

Στον Πίνακα 5 δίνεται η κατανομή της σχέσης των εικόνων με το περιεχόμενο των κειμένων των εξεταζόμενων διδακτικών ενοτήτων για καθένα

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΘΑ92-95

ΕΙΔΟΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3: Παρουσίαση του είδους της εικονογράφησης στις Διδακτικές Ενότητες των σχολικών βιβλίων ΘΑ92-95, που αναφέρονται στις "Παραβολές".

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Παρουσίαση της σχέσης που υπάρχει μεταξύ των εικόνων και των κειμένων τα οποία και πλαισιώνουν στα διδακτικά βιβλία ΚΔ72-79, ΚΔ79-92 και ΘΑ92-95.

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ	ΕΝΤΟΝΗ ΣΧΕΣΗ	ΜΕΤΡΙΑ / ΚΑΘΟΛΟΥ ΣΧΕΣΗ
ΚΔ72-79	7	3
ΚΔ79-92	7	2
ΘΑ92-95	18	19

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Παρουσίαση της σχέσης που υπάρχει μεταξύ των εικόνων και των κειμένων
τα οποία και πλαισιώνουν στα σύγχρονα διδακτικά βιβλία (ΘΑ92-95).

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ	ΕΝΤΟΝΗ ΣΧΕΣΗ	ΜΕΤΡΙΑ / ΚΑΘΟΛΟΥ ΣΧΕΣΗ
Γ' τάξης	3	6
Δ' τάξης	4	0
Ε' τάξης	3	7
Στ' τάξης	8	6

από τα σχολικά εγχειρίδια της Ορθόδοξης Χριστιανικής Αγωγής (ΘΑ92-95). Από τη μελέτη των στοιχείων του συγκεκριμένου Πίνακα αυτόν συνάγεται ότι:

α) Υπάρχει μια σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των εγχειριδίων των διαφόρων τάξεων ως προς τη νοηματική συσχέτιση των εικόνων τους με το περιεχόμενο των διαφόρων κειμένων τους ($\chi^2=6.86$, $df=3$, $p<0.1$). Και τούτο, διότι ιδιαίτερα έντονη είναι η σχέση των εικόνων με το περιεχόμενο των διαφόρων κειμένων μόνο στην περίπτωση των εγχειριδίων των Δ' και Στ' τάξεων. Σημειωτέον ότι μέσα από το περιεχόμενο των σχολικών βιβλίων των Δ' και Στ' τάξεων καλύπτεται το μεγαλύτερο μέρος του παραβολικού λόγου, που επισημαίνεται στα ΘΑ92-95 εγχειρίδια.

Και β) Η ανωτέρω σημειωθείσα διαφοροποίηση μεταξύ των εγχειριδίων του συγκεκριμένου μαθήματος οφείλεται και στο γεγονός ότι στις σελίδες τους υπερτερούν αριθμητικά οι διάφορες διακοσμητικές παραστάσεις (βλ. και στο Διάγραμμα 3). Μάλιστα, λαμβάνοντας υπόψη το είδος και το περιεχόμενο των συγκεκριμένων εικονικών παραστάσεων, δίνεται η εντύπωση, όπως ήδη τονίσαμε, ότι μέσω αυτών γίνεται μια προσπάθεια ώστε οι μαθητές να μεταφερθούν συνειρμικά στο πεδίο του εκκλησιαστικού χώρου και να νιώσουν μια ευχάριστη διάθεση, πράγμα που θα λειτουργήσει διευκολυντικά κατά την προσέγγιση του περιεχομένου των διαφόρων κειμένων.

Στο Διάγραμμα 4 δίνεται η κατανομή του τρόπου παρουσίασης των αγιογραφιών των σχολικών εγχειριδίων ΚΔ72-79, ΚΔ79-92 και ΘΑ92-95 αναφορικά με τον παράγοντα της ελκυστικότητάς τους. Η τελευταία ορίζεται ως η δυνατότητα της ευκρινούς αντίληψης των μορφών και του περιεχομένου των εικόνων από τους μαθητές. Επίσης, για την κατηγοριοποίηση των εξεταζόμενων αγιογραφιών σχετικά με τον παράγοντα της ελκυστικότητας συνεκτιμώνται η καθαρότητα της εκτύπωσης των εικόνων, το μέγεθός τους, και το εάν διακρίνονται ή όχι τα αναπαριστώμενα χαρακτηριστικά τους. Από τη μελέτη των στοιχείων του Διαγράμματος αυτού προκύπτουν οι παρακάτω επισημάνσεις:

α) Τα σχολικά εγχειρίδια ΚΔ72-79 και ΚΔ79-92 κινούνται κατά παρόμοιο τρόπο ως προς το ζήτημα της ελκυστικότητας των αγιογραφιών που τίθενται στις σελίδες τους. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι ένα μεγάλο μέρος των αγιογραφιών τους χαρακτηρίζεται από χαμηλό βαθμό ελκυστικότητας, κάτι που επιδρά και στη δυνατότητα κατανόησης του περιεχομένου τους από τον αναγνώστη. Κι αυτό, διότι οι συγκεκριμένες αγιογραφίες παρουσιάζονται μουντές στην εκτύπωσή τους, ενώ τούς διατίθεται, ταυτόχρονα, περιορισμένος

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ 1972-1995

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4: Αξιολόγηση του τρόπου παρουσίασης των αγιογραφιών των σχολικών βιβλίων που μελετούμε σχετικά με την ελκυστικότητα τους, δηλαδή ανάλογα με τη δυνατότητα μιας ευκρινούς αντίληψης των μορφών και του περιεχομένου τους από τους μαθητές.

χώρος διαστήματος, ώστε να καταστεί δυνατή η λεπτομερής απεικόνιση μορφών και κινήσεων. Για τους παραπάνω λόγους μπορεί να υποστηριχθεί ότι, στα εν λόγω εγχειρίδια, η εικονογράφηση δεν φαίνεται να δρα υποστηρικτικά ως προς την κατανόηση του περιεχομένου των κειμένων τους, που αναφέρονται στις παραβολές. Επιπλέον, στο σημείο αυτό θα μπορούσαμε να διατυπώσουμε και τις αισθητικής υφής εκτιμήσεις - ενστάσεις μας. Και τούτο διότι οφείλουμε να λάβουμε υπόψη την καίρια σημασία που έχουν οι εικόνες και η αισθητική τους διάσταση στο πλαίσιο του Χριστιανισμού της Ανατολής για τη διάδοση των θεολογικών αληθειών.

β) Στα εγχειρίδια ΘΑ92-95 το σύνολο σχεδόν των αιογραφιών είναι καλώς εκτυπωμένες και εμφανίζουν με σαφήνεια τα θέματα, τα οποία και στοχεύεται να παρουσιαστούν στον αναγνώστη. Συνεπώς, οι παρατιθέμενες αιογραφίες ενδέχεται να δρουν επιβοηθητικά στην κατανόηση του περιεχομένου των κειμένων που συνοδεύουν.

Και γ) Τα εξεταζόμενα εγχειρίδια φαίνεται ότι διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους ως προς τον τρόπο της προώθησης του ζητήματος της καθαρότητας - ελκυστικότητας των αιογραφιών που είναι τυπωμένες στις σελίδες τους και οι οποίες αναφέρονται στις παραβολές ($\chi^2=6.56$, $df=2$, $p<0.05$). Μάλιστα, η διαφορά αυτή δεν σημειώνεται μεταξύ των ΚΔ72-79 και ΚΔ79-92 διδακτικών βιβλίων, αλλά μεταξύ αυτών των δύο και των ΘΑ92-95 εγχειριδίων.

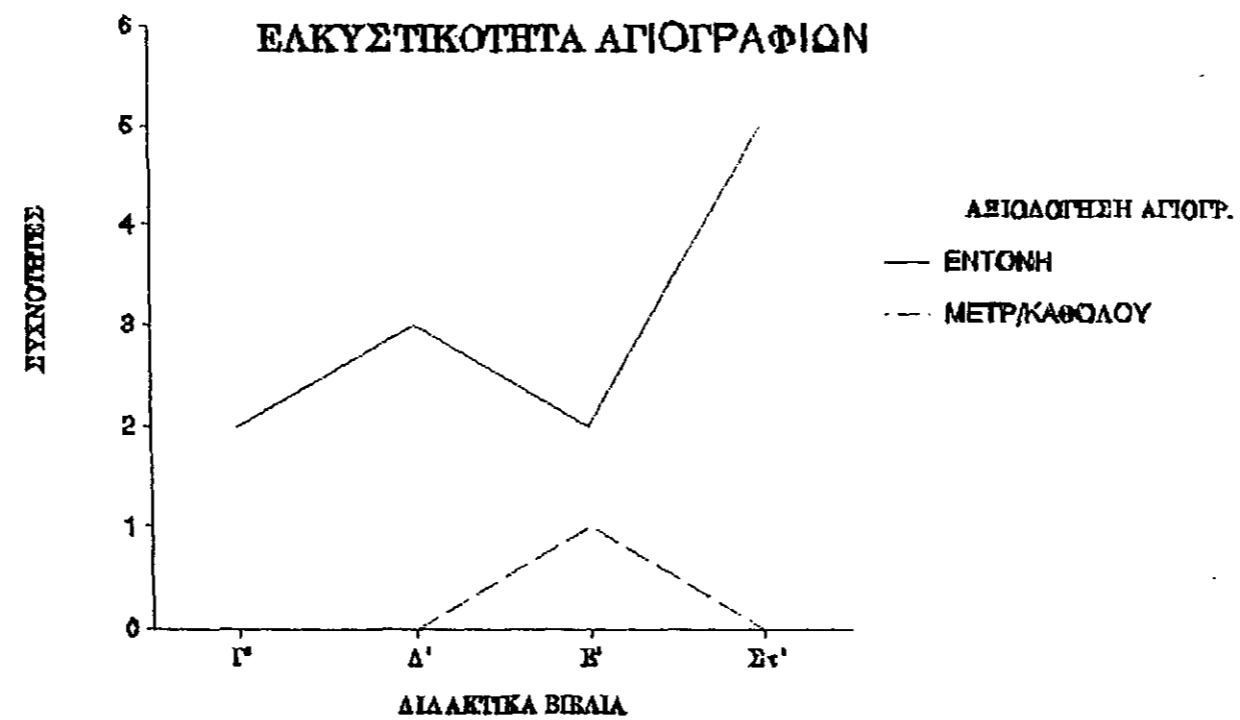
Στο Διάγραμμα 5 γίνεται με αναλυτικό τρόπο η παρουσίαση των αιογραφιών για καθένα από τα ΘΑ92-95 σχολικά εγχειρίδια αναφορικά με τον παράγοντα της ελκυστικότητάς τους. Μάλιστα, από το Διάγραμμα αυτό καθίσταται σαφές ότι το σύνολο των αιογραφημένων εικόνων, που παρατίθενται στα συγκεκριμένα σχολικά εγχειρίδια, παρουσιάζει έναν υψηλό βαθμό ελκυστικότητας. Επίσης, παρατηρούμε ότι τα εγχειρίδια αυτά διακρίνονται από έναν κοινό τρόπο αντίληψης, αναφορικά με τον τρόπο παρουσίασης των αιογραφιών τους, με τις οποίες και επιχειρείται η στήριξη και η προώθηση της κατανόησης του περιεχομένου των κειμένων τους.

Στο Διάγραμμα 6 παρουσιάζεται η κατανομή των κειμένων, που αναφέρονται στις παραβολές, ανάλογα με την έκταση που καταλαμβάνουν στις σελίδες των σχολικών εγχειριδίων ΚΔ72-79, ΚΔ79-92 και ΘΑ92-95. Από το Διάγραμμα αυτό προκύπτουν τα εξής:

α) Στα διδακτικά βιβλία ΚΔ72-79 και ΚΔ79-92 χρησιμοποιούνται εκτεταμένα, από άποψη χώρου, κείμενα για τη φανέρωση της παραβολικής διδασκαλίας του Κυρίου. Μάλιστα, τα δύο αυτά εγχειρίδια κατά την αξιολόγησή τους με βάση τον εν λόγω παράγοντα δεν φαίνεται να διαφοροποιούνται ουσιαστικά ($\chi^2= 2.77$, $df=2$, $p=n.s.$).

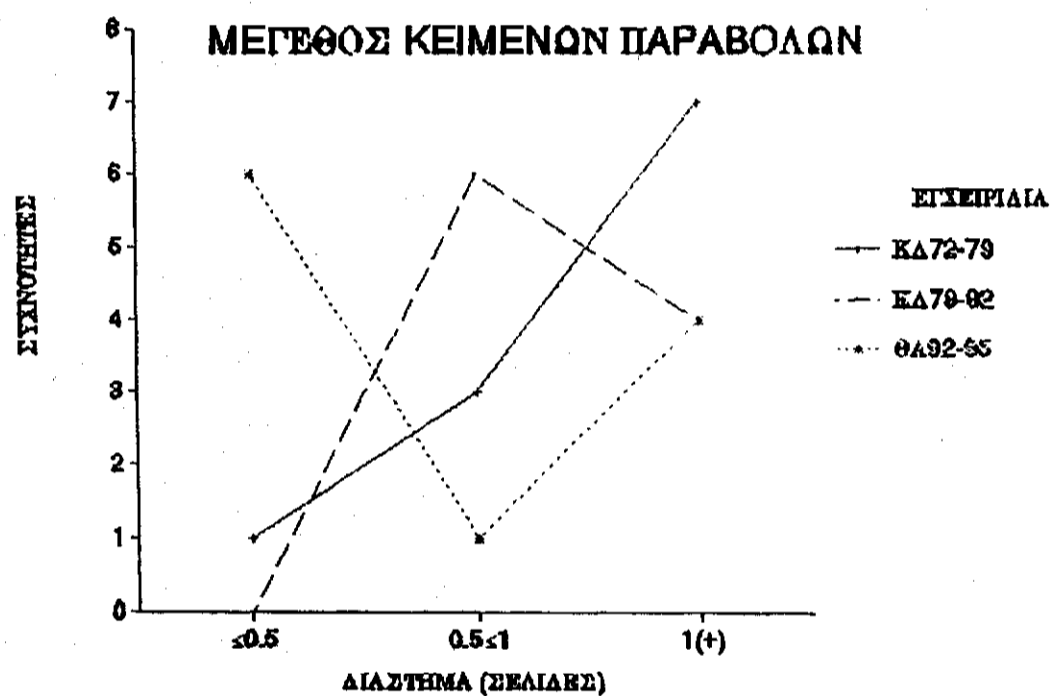
ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΘΑ92-95

ΕΛΚΥΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5: Παρουσίαση της ελκυστικότητας των αγιογραφιών που τίθενται στις Διδακτικές Ενότητες, που αναφέρονται στις "Παραβολές" στα διδακτικά εγχειρίδια ΘΑ92-95.

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ 1972-1995

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6: Παρουσίαση της κατανομής των κειμένων των σχολικών εγχειριδίων ΚΑ72-79, ΚΑ79-92 και ΘΑ92-95 που αναφέρονται στις παραβολές ανάλογα με την έκταση που καταλαμβάνουν.

β) Στα διδακτικά εγχειρίδια ΘΑ92-95 ακολουθείται ένας διαφορετικός τρόπος ανάπτυξης των κειμένων τους. Και τούτο, διότι κατά τη διάρθρωσή τους ο λόγος των παραβολών δίνεται κυρίως μέσα από μικρής έκτασης κείμενα, τα οποία και καταλαμβάνουν διάστημα μικρότερο ή ίσο της μισής σελίδας. Συνεπώς, τα συγκεκριμένα διδακτικά βιβλία συγκρινόμενα ως προς τον εν λόγω παράγοντα διαφέρουν σημαντικά τόσο με το ΚΔ72-79 ($\chi^2=5.39$, $df=2$, $p<0.1$) όσο και με το ΚΔ79-92 ($\chi^2=9.54$, $df=2$, $p<0.01$) εγχειρίδιο.

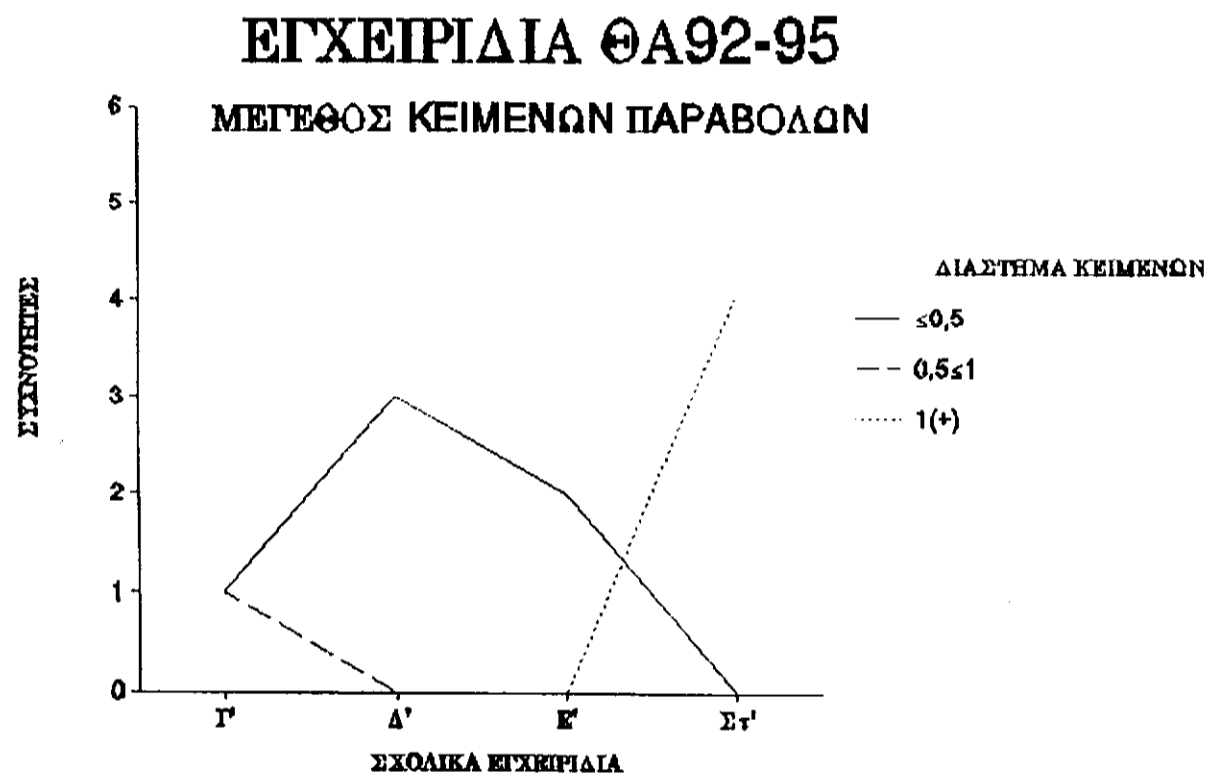
Και γ) Μεταξύ των εγχειριδίων των τριών εξεταζόμενων περιπτώσεων παρατηρείται η ύπαρξη στατιστικής διαφοροποίησης ως προς την έκταση του περιεχομένου των κειμένων τους μέσα από τα οποία και προσεγγίζεται ο λόγος των παραβολών ($\chi^2=13.825$, $df=4$, $p<0.01$). Πράγμα που, όπως επισημάναμε στην προηγούμενη παράγραφο, οφείλεται στη διαφοροποίηση των ΘΑ92-95 εγχειριδίων από τα δύο προγενέστερα.

Στο Διάγραμμα 7 παρουσιάζεται αναλυτικά η κατανομή των κειμένων, που αναφέρονται στις παραβολές, ανάλογα με την έκταση που καταλαμβάνουν στις σελίδες καθενός από τα ΘΑ92-95 σχολικά εγχειρίδια. Παρατηρώντας το Διάγραμμα αυτό σημειώνουμε ότι για την παρουσίαση της παραβολικής διδασκαλίας του Ιησού, στα εγχειρίδια όλων των τάξεων πλην εκείνου της Στ' Δημοτικού, επιλέγονται μικρής έκτασης κείμενα. Στην τελευταία περίπτωση, και αντίθετα με το τι συμβαίνει στις λοιπές τάξεις, το σύνολο των σχετικών με τις παραβολές κειμένων καταλαμβάνει μεγάλη έκταση. Μάλιστα, τούτο ίσως να σχετίζεται με το ότι οι μαθητές της τελευταίας τάξης του Δημοτικού σχολείου εμφανίζονται περισσότερο ώριμοι διανοητικά και ψυχολογικά και γι' αυτό επιδιώκεται να τους δοθούν περισσότερα γνωστικά ερεθίσματα. Πρόκειται για ένα φαινόμενο που αγγίζει το σύνολο των μαθημάτων της Στ' τάξης για την προσφορά των προβλεπόμενων από το Αναλυτικό Πρόγραμμα γνώσεων στους μαθητές.

Στο Διάγραμμα 8 εμφανίζεται ο τρόπος ανάπτυξης των κειμένων, που αναφέρονται στις παραβολές, για τα σχολικά εγχειρίδια ΚΔ72-79, ΚΔ79-92 και ΘΑ92-95. Από τη μελέτη των στοιχείων του συγκεκριμένου Διαγράμματος προκύπτουν:

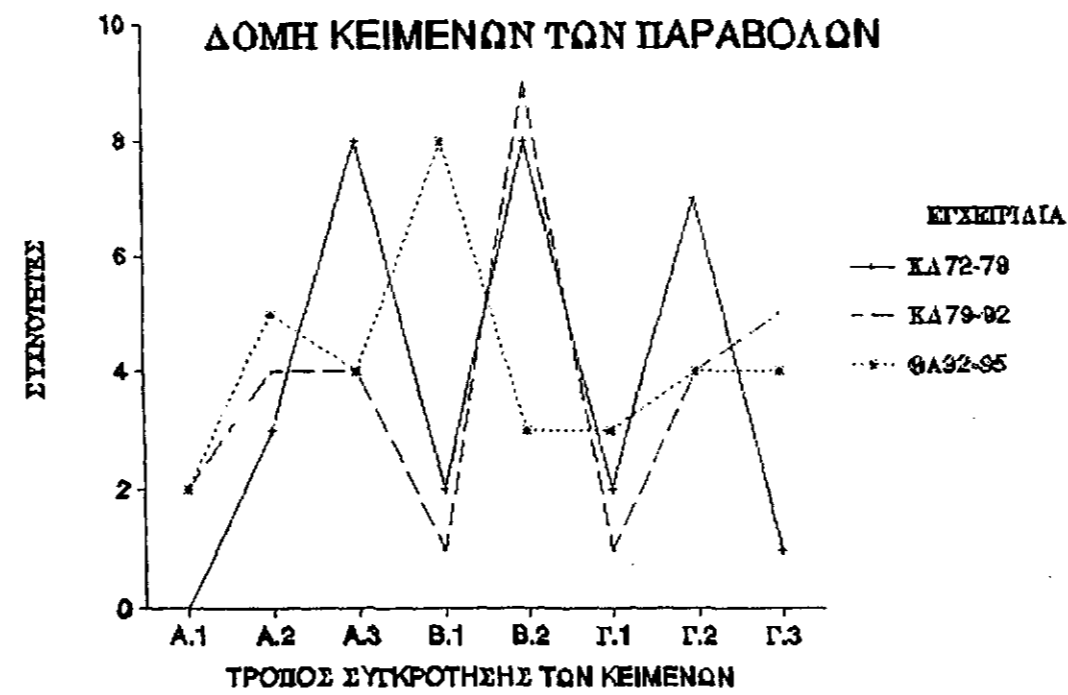
α) Αναφορικά με το εισαγωγικό μέρος:

ί. Στο ΚΔ79-92 εγχειρίδιο προτιμώνται κυρίως δύο περιπτώσεις. Εκείνη της εμπειριστατωμένης εισαγωγής, όπου δίνεται το ιστορικό και λεπτομέρειες σχετικά με την αφορμή για την διήγηση της συγκεκριμένης παραβολής και εκείνη της τυπικής εισαγωγής μέσα από τη φράση περίπου:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7: Κατανομή των κειμένων των σχολικών βιβλίων ΘΑ92-95, που αναφέρονται στις "Παραβολές", ανάλογα με το μέγεθός τους.

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ 1972-1995

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8: Παρουσίαση του τρόπου με τον οποίο συγκροτούνται τα κείμενα που αναφέρονται στις παραβολές στα σχολικά εγχειρίδια ΚΑ72-79, ΚΑ79-92 και ΘΑ92-95.

"Είπε ο Κύριος την εξής παραβολή". Πρόκειται για μια διαφοροποίηση που παραπέμπει είτε στην ιστορική αποστολή του Ιησού, είτε στις στερεότυπες περί δόγματος αναφορές. Η πρώτη περίπτωση απαιτεί αφήγηση, ενώ η δεύτερη κινείται στο πλαίσιο της ιδεογραφίας.

ii. Η τελευταία περίπτωση, δηλαδή της τυπικής εισαγωγής, αποτελεί και το εισαγωγικό έναυσμα των περισσότερων κειμένων για τα ΚΔ79-92 και ΘΑ92-95 διδακτικά βιβλία. Επιπλέον, στα βιβλία αυτά ακολουθείται, κατά σειρά συχνότητας εμφάνισης, τόσο η περίπτωση της εμπειριστατωμένης εισαγωγής όσο και η απότομη εισαγωγή στο Θέμα της παραβολής.

Και iii. Δεν παρατηρείται καμιά σημαντική διαφοροποίηση, ως προς τον τύπο της εισαγωγικής διαδικασίας των συγκεκριμένων κειμένων, μεταξύ των εγχειριδίων που εξετάζουμε ($\chi^2=4.364$, $df=4$, $p=n.s.$).

β) Ως προς την παρουσίαση της επιχειρηματολογίας του παραβολικού λόγου:

i. Ο τρόπος ανάπτυξης του περιεχομένου των εξεταζόμενων κειμένων είναι ταυτόσημος για τα ΚΔ72-79 και ΚΔ79-92 και αναφέρεται στην λεπτομερειακή παρουσίαση του προσφερόμενου από αυτά διδακτικού υλικού.

ii. Στα ΘΑ92-95 η ανάπτυξη του περιεχομένου των κειμένων, που αναφέρονται στον παραβολικό λόγο, γίνεται κυρίως με έναν τυπικό τρόπο, ο οποίος αναφέρεται στην παρουσίαση των κυρίων και ουσιωδών σημείων - ιδεών των σχετικών παραβολών.

iii. Μεταξύ των τριών εξεταζόμενων διδακτικών βιβλίων παρατηρείται η ύπαρξη μιας έντονης διαφοροποίησης ως προς το Κύριο μέρος ανάπτυξης των σχετικών κειμένων τους ($\chi^2=10.549$, $df=2$, $p<0.01$). Και τούτο οφείλεται στην έντονη διαφοροποίηση των ΘΑ92-95 βιβλίων με τα ΚΔ72-79 και ΚΔ79-92 εγχειρίδια ($\chi^2=5.838$, $df=1$, $p<0.025$ και $\chi^2=8.416$, $df=1$, $p<0.01$ αντίστοιχα).

γ) Ως προς το Επιλογικό μέρος των κειμένων, που αναφέρονται στις παραβολές, δεν υφίσταται διαφοροποίηση μεταξύ των διδακτικών εγχειριδίων που μελετάμε ($\chi^2=4.819$, $df=4$, $p=n.s.$). Μάλιστα, ένα μεγάλος αριθμός κειμένων κλείνει εφαρμόζοντας τη «συμπερασματική κατάληξη». Ακόμη, από ένα σημαντικό αριθμό κειμένων των ΚΔ79-92 και ΘΑ92-95 εγχειριδίων ακολουθείται η «διδακτική προέκταση και η διδακτική αξιοποίηση» των διαφόρων παραβολών.

Και δ) Προβαίνοντας σε μια συνολική αποτίμηση - αξιολόγηση του τρόπου ανάπτυξης των κειμένων, που αναφέρονται στις παραβολές, παρατηρούμε ότι, μεταξύ των διδακτικών εγχειριδίων στα οποία και επικεντρώνεται η μελέτη μας, δεν υφίσταται κάποια σημαντική διαφοροποίηση ($\chi^2=19.911$, $df=14$, $p=n.s.$).

Στο Διάγραμμα 9 παρουσιάζεται αναλυτικά για καθένα από τα ΘΑ92-95 σχολικά εγχειρίδια ο τρόπος συγκρότησης των κειμένων τους που αναφέρονται στις παραβολές. Από το Διάγραμμα αυτό προκύπτει ότι:

α) Τα συγκεκριμένα διδακτικά βιβλία δεν διαφοροποιούνται σημαντικά μεταξύ τους ως προς το «Εισαγωγικό μέρος» των σχετικών κειμένων τους ($\chi^2=5.958$, $df=6$, $p=n.s.$). Στα συγκεκριμένα εγχειρίδια και ειδικότερα σε αυτό της Στ' τάξης, προτιμώνται κυρίως οι περιπτώσεις της «τυπικής» και της «εμπειριστατωμένης εισαγωγής» στο προς διδασκαλία κείμενο.

β) Τα σύγχρονα διδακτικά βιβλία του μαθήματος της Ορθόδοξης Χριστιανικής Αγωγής φαίνεται ότι διαφέρουν κάπως μεταξύ τους ως προς τον τρόπο ανάπτυξης του «κυρίου μέρους» των σχετικών κειμένων τους ($\chi^2=7.219$, $df=3$, $p<0.1$). Μάλιστα τούτο οφείλεται στο ότι, αντίθετα προς τα βιβλία των λοιπών τάξεων, το εγχειρίδιο της Στ' τάξης προβαίνει σε μια «λεπτομερειακή ανάπτυξη» του περιεχομένου των κειμένων του, που αναφέρονται στις παραβολές.

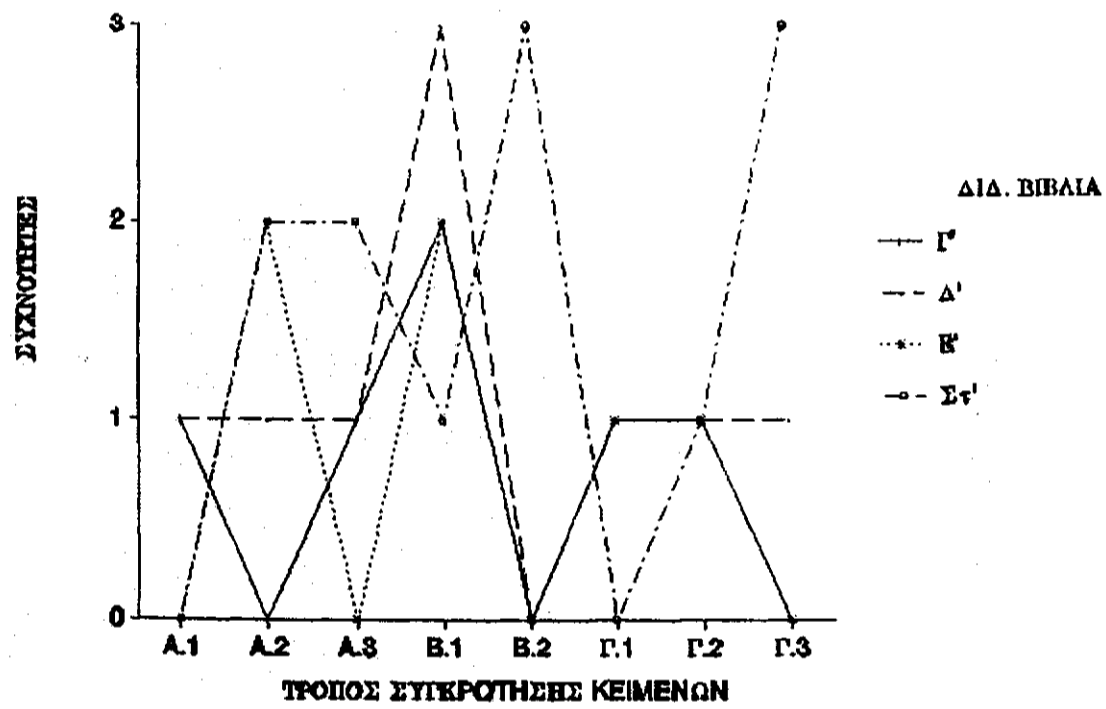
γ) Τα εν λόγω διδακτικά βιβλία δεν διαφοροποιούνται σημαντικά μεταξύ τους ως προς τον τρόπο κατάληξης των σχετικών κειμένων τους ($\chi^2=5.347$, $df=6$, $p=n.s.$). Βέβαια, σε αυτά, εκτός από το εγχειρίδιο της Στ' τάξης, προτιμώνται τόσο η περίπτωση του «απότομου κλεισίματος» όσο και της «συμπερασματικής κατάληξης». Αντίθετα, στο τελευταίο διδακτικό βιβλίο, οι παραβολές τίθενται ως αφορμή για την επίτευξη μιας διδακτικής προέκτασης και μιας διδακτικής αξιοποίησης του περιεχομένου τους, κατά τη διενέργεια του συγκεκριμένου μαθήματος στα πλαίσια της σχολικής τάξης.

Και δ) Με βάση τα όσα επισημάνθηκαν ανωτέρω καθίσταται εμφανές ότι τα ΘΑ92-95 σχολικά εγχειρίδια δεν διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τον τρόπο συγκρότησης και παρουσίασης των σχετικών με τις παραβολές διδακτικών κειμένων τους ($\chi^2=18.524$, $df=21$, $p=n.s.$).

Στο Διάγραμμα 10 παρουσιάζεται η, σε εκατοστιαία βάση, αναλογία των Διδακτικών Ενοτήτων, οι οποίες αναπτύσσουν το λόγο των παραβολών και εμπιριέχουν ασκήσεις που αναφέρονται σε αυτόν. Από την μελέτη του συγκεκριμένου Διαγράμματος προκύπτει ότι, τόσο στο ΚΔ72-79 όσο και στα σύγχρονα διδακτικά βιβλία (ΘΑ92-95) σε σύγκριση με το ΚΔ79-92 εγχειρίδιο, γίνεται μια μεγαλύτερη προσπάθεια για την ανατροφοδοτική προσέγγιση μέσω των ασκήσεων του νοήματος των κειμένων τους που αναφέρονται στις παραβολές. Και τούτο, διότι στο τέλος των σχετικών διδακτικών ενοτήτων τίθενται διάφορα ερωτήματα με τα οποία επιχειρείται να συμβεί η εμπέδωση και η κατανόηση του παραβολικού λόγου του Ιησού. Η προσφορά δηλαδή της διδακτικής ύλης, στο σημείο αυτό, μπορεί να προσλάβει διαλεκτικές

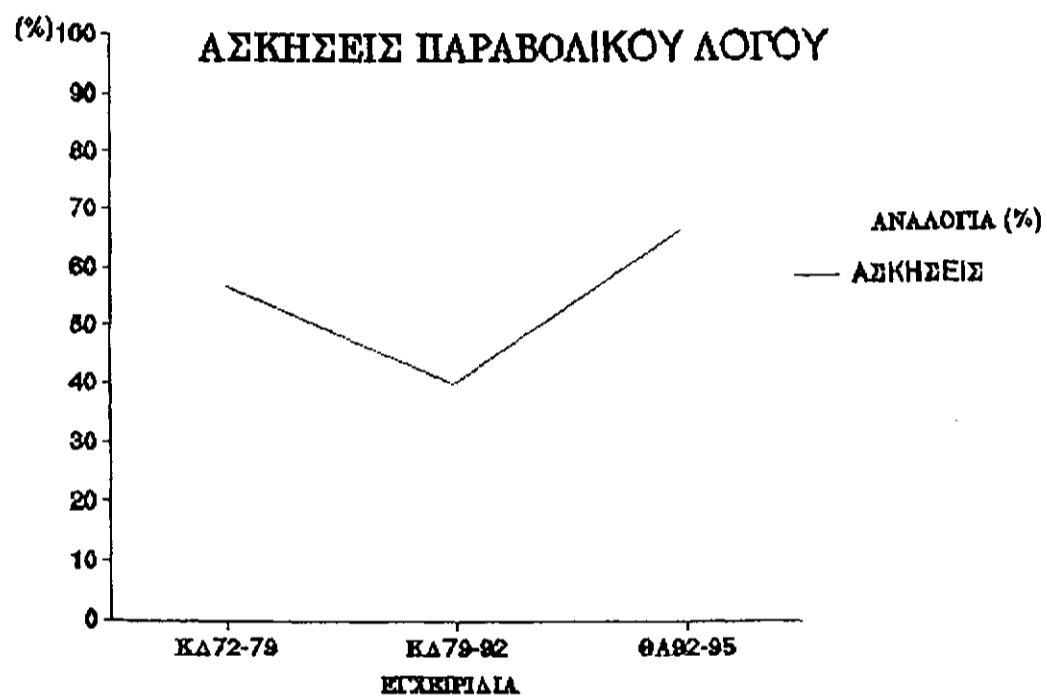
ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΘΑ92-95

ΔΟΜΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Θ: Παρουσίαση της δομής των κειμένων που αναφέρονται στις "Παραβολές" στα σχολικά βιβλία ΘΑ92-95.

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ 1972-1995

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 10: Ποσοστιαία κατανομή των Διδακτικών Ενοτήτων των σχολικών βιβλίων ΚΔ72-79, ΚΔ79-92 και ΘΑ92-95 που αναπτύσσουν το λόγο των παραβολών και εμπεριέχουν σχετικές ασκήσεις ή ερωτήματα.

διαστάσεις. Ο μαθητής, συνεπώς, καλείται να αναδομήσει στη σκέψη του τη διδαχθείσα ύλη υπό την προοπτική των ερωτήσεων που του τίθενται.

Στο Διάγραμμα 11 δίνεται με αναλυτικό τρόπο η κατανομή των ασκήσεων, που αναφέρονται στην «Παραβολική διδασκαλία» του Κυρίου, επί του συνόλου των ασκήσεων των σχετικών Διδακτικών Ενοτήτων για τα ΘΑ92-95 σχολικά εγχειρίδια. Από το Διάγραμμα αυτό προκύπτει ότι μέσα από τα εγχειρίδια των Δ' και Στ' τάξεων επιχειρείται η προώθηση και η διδακτική αξιοποίηση κάποιων συγκεκριμένων μηνυμάτων από τις «παραβολές». Δηλαδή θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι μέσα από το μεγαλύτερο μέρος των ασκήσεων των συγκεκριμένων εγχειριδίων επιχειρείται η κατανόηση του «παραβολικού λόγου» του Ιησού.

Στο Διάγραμμα 12 παρουσιάζεται ο τύπος των ερωτημάτων, που τίθενται στο τέλος των διαφόρων διδακτικών ενοτήτων των σχολικών βιβλίων, που μελετούμε, αναφορικά με τον παραβολικό λόγο. Από το Διάγραμμα αυτό συνάγονται:

α) Στα εγχειρίδια ΚΔ79-92 και ΘΑ92-95, και σε αντίθεση με το ΚΔ72-79 διδακτικό βιβλίο παρατηρείται η τάση για παράθεση κυρίως των ασκήσεων εκείνων, με τις οποίες επιχειρείται η εμπέδωση και κατανόηση των γνώσεων, που προσφέρονται μέσα από τα διάφορα κείμενα των παραβολών. Πρόκειται, για ερωτήματα που απαιτούν, κυρίως, συμπλήρωση, αντιστοίχιση ή εφαρμογή των σχετικών γνώσεων. Αντίθετα, οι ασκήσεις αξιολόγησης, στις οποίες απαιτείται η λειτουργία της κριτικής σκέψης των μαθητών, δεν φαίνεται να κατέχουν κυρίαρχη θέση αναφορικά με την προώθηση της διδακτικής αξιοποίησης του μαθήματος των δύο ανωτέρω διδακτικών εγχειριδίων.

Και β) Τα εξεταζόμενα διδακτικά βιβλία διαφοροποιούνται ποσοτικά ως προς τον τύπο των Ερωτημάτων τους, μέσα από τα οποία κι επιχειρείται η συνόψιση, η προέκταση και η διδακτική αξιοποίηση του μαθήματος που προηγήθηκε σχετικά με τις παραβολές ($\chi^2=1.524$, $df=2$, $p=n.s.$).

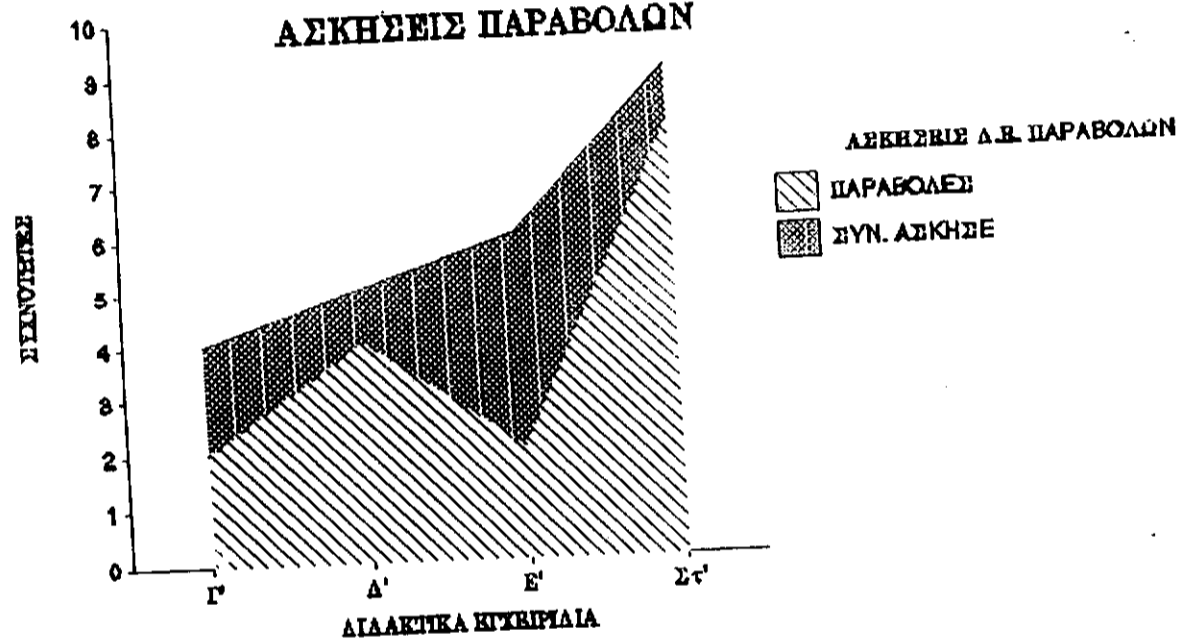
Στο Διάγραμμα 13 γίνεται η κατανομή των ασκήσεων, που εμπεριέχονται στα διάφορα σχολικά εγχειρίδια της Ορθόδοξης Χριστιανικής Αγωγής και που αναφέρονται στις «παραβολές», ανάλογα με το είδος τους. Από το Διάγραμμα αυτό επισημαίνονται τα εξής:

α) Στα συγκεκριμένα διδακτικά βιβλία, εκτός από εκείνο της Ε' τάξης, προτιμώνται ασκήσεις εμπέδωσης και κατανόησης των νοημάτων των διαφόρων παραβολών.

β) Οι ασκήσεις αξιολόγησης και προέκτασης των προσφερομένων διδακτικών μηνυμάτων μέσα από τα σχετικά με τις παραβολές κείμενα παρουσιάζουν μια αυξητική τάση από τάξη σε τάξη. Μάλιστα, το είδος των

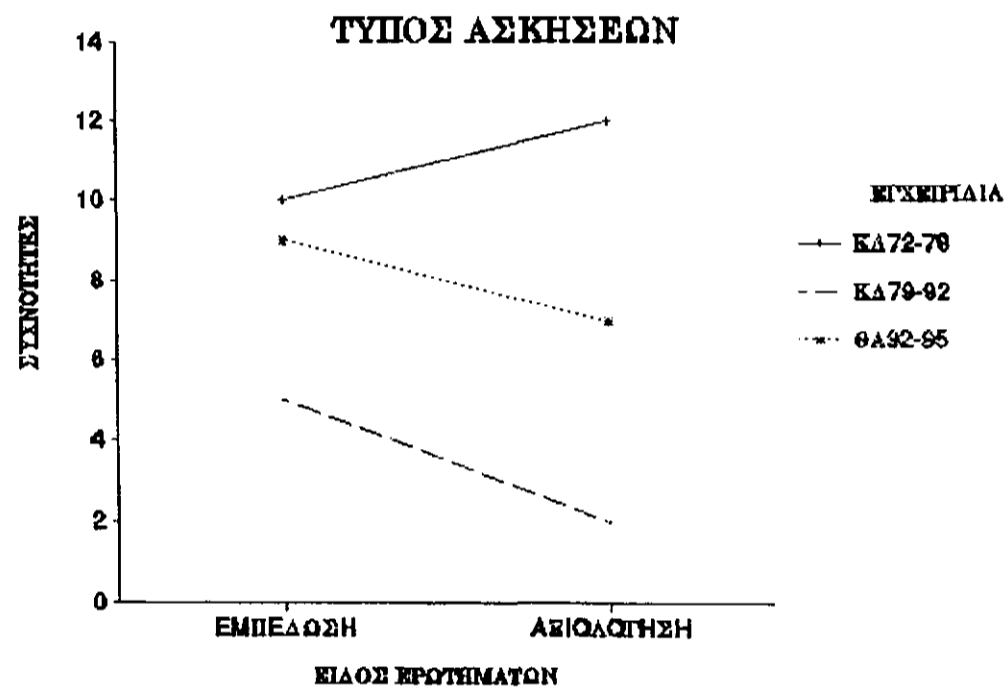
ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΘΑ92-95

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΠΑΡΑΒΟΛΩΝ

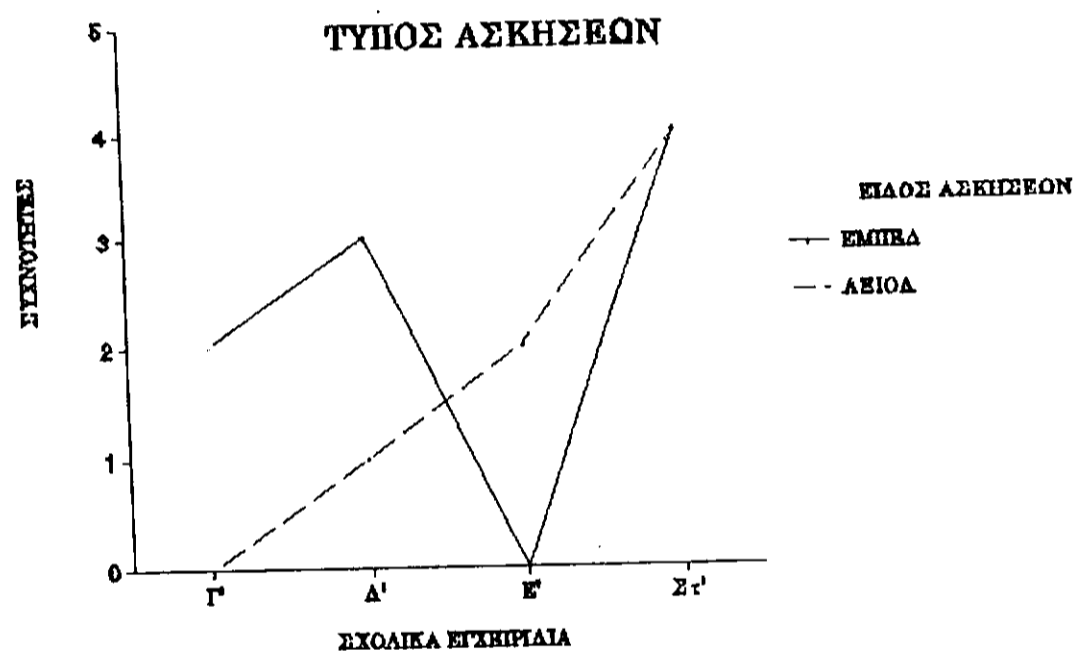
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11: Παρουσίαση της κατανομής των ασκήσεων που αναφέρονται στις "Παραβολές" επί του συνόλου των ασκήσεων των σχετικών Διδακτικών Ενοτήτων στα διδακτικά βιβλία ΘΑ92-95.

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ 1972-1995

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 12: Κατανομή των ασκήσεων που αναφέρονται στον παραβολικό λόγο ανάλογα με το είδος τους (σχολικά εγχειρίδια 1972-1995).

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΘΑ92-95

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 13: Κατανομή των ασκήσεων που αναφέρονται στον παραβολικό λόγο ανάλογα με τον τύπο τους στα σχολικά βιβλία ΘΑ92-95.

συγκεκριμένων ασκήσεων φαίνεται να χρησιμοποιείται κυρίως για τη διδακτική αξιοποίηση των σχετικών μηνυμάτων στο πλαίσιο των εγχειριδίων των Ε' και Στ' τάξεων. Από το επίπεδο, λοιπόν, της μετάδοσης της ύλης γίνεται μια προσπάθεια μετακίνησης σε αυτό της με δυναμικό τρόπο αφομοίωσής τους.

Και γ) Τα σύγχρονα εγχειρίδια του συγκεκριμένου γνωστικού αντικείμενου δεν διαφοροποιούνται ουσιαστικά μεταξύ τους ως την ποσοτική κατανομή των παρατιθέμενων ασκήσεων στις σελίδες τους, που αναφέρονται στις παραβολές ($\chi^2=4.825$, $df=3$, $p=n.s.$).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σύμφωνα με τα όσα εξετάσαμε μπορούμε να καταλήξουμε στις παρακάτω εκτιμήσεις:

α) Ο παραβολικός λόγος αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο του περιεχομένου των σχολικών εγχειριδίων του μαθήματος των Θρησκευτικών του Δημοτικού Σχολείου.

β) Ο λόγος των παραβολών διασπείρεται στο περιεχόμενο όλων των σύγχρονων διδακτικών βιβλίων της Ο.Χ.Α.. Αντίθετα, στην περίπτωση των προγενεστέρων σχολικών εγχειριδίων υπήρχε μόνο στο περιεχόμενο εκείνων της Δ' τάξης του Δημοτικού Σχολείου, που αντλούσαν την ύλη τους αποκλειστικά από την Καινή Διαθήκη.

γ) Η παρουσίαση του παραβολικού λόγου γίνεται με διαφορετικό τρόπο στα σύγχρονα διδακτικά βιβλία σε σύγκριση με εκείνα τα οποία και αντικατέστησαν. Στα τελευταία η διδακτική προσέγγιση συνδεόταν με την αποκλειστική χρήση κι αξιοποίηση του περιεχομένου των κειμένων. Και τούτο με βάση τους διδακτικούς χειρισμούς του δασκάλου, ο οποίος διακρινόταν για τον πρωτεύοντα και κυρίαρχο ρόλο του στο πλαίσιο της διδακτικής πράξης κι αλληλεπίδρασης με τους μαθητές. Αντίθετα, στα σημερινά εγχειρίδια ο λόγος των παραβολών διαμορφώνεται με τη χρήση του συνόλου των προσφερόμενων διδακτικών μέσων στις σελίδες τους (κείμενα - εικονογράφηση - ασκήσεις). Βέβαια, με την έκδοση των τελευταίων σχολικών εγχειριδίων μεταβάλλονται και οι απαιτήσεις για την προώθηση του διδακτικού έργου. Και τούτο διότι, στις ημέρες μας, η ενεργός συμμετοχή των μαθητών, που καθοδηγούνται στη διαδικασία της μάθησης από το δάσκαλο, θεωρείται ως απαραίτητη κι αυτονόητη. Επίσης, το σύνολο των προαναφερθέντων διδακτικών μέσων, που εμπεριέχονται στο περιεχόμενο των ΘΑ92-95 εγχειριδίων, φαίνεται ότι συμβάλλει θετικά προς την κατεύθυνση στήριξης του

εκπαιδευτικού έργου της θρησκευτικής αγωγής και της προώθησης της μάθησης από την πλευρά των μαθητών.

Περατώνοντας την παρούσα εργασία πιστεύουμε ότι οφείλουμε να προβούμε και σε κάποιες ιδιαίτερες επισημάνσεις αναφορικά με τα σύγχρονα διδακτικά βιβλία του μαθήματος της Ο.Χ.Α.. Αναμφισβήτητο γεγονός είναι η καθυστερημένη απόπειρα εκσυγχρονισμού των εγχειριδίων του συγκεκριμένου γνωστικού αντικείμενου για το Δημοτικό Σχολείο, που εκδηλώθηκε στις αρχές της δεκαετίας που διάγουμε. Μέχρι τότε ευρίσκονταν στο προσκήνιο τα βιβλία εκείνα που είχαν συγγραφεί με βάση τις παλαιότερες διδακτικές αρχές, όπου έριχναν το κύριο βάρος τους στα κείμενα και ανταποκρίνονταν σε μια αυταρχικού τύπου δασκαλοκεντρική παιδαγωγική. Αξιολογώντας τα σημερινά εγχειρίδια της Ο.Χ.Α., μπορούμε ανεπιφύλακτα να υποστηρίξουμε ότι εκφράζουν ένα θετικό εγχείρημα σχετικά με την παραγωγή διδακτικών εντύπων, που προσεγγίζουν τα ενδιαφέροντα των μαθητών κι επιδιώκουν να είναι ελκυστικά προς αυτούς, καθώς λαμβάνουν υπόψη τις δυνατότητες και τις ανάγκες τους. Επίσης, θεωρούμε ότι τα εγχειρίδια αυτά περιέχουν αξιόλογο υλικό, που επαφίεται στους έντεχνους διδακτικούς χειρισμούς του δασκάλου ώστε να συμβεί η επιτυχής διδακτική προσφορά των παραβολών στους μαθητές. Συνεπώς, κατά την άποψή μας, τα σύγχρονα διδακτικά βιβλία του συγκεκριμένου γνωστικού αντικείμενου αποτελούν λειτουργικές κι αξιόπιστες λύσεις στα χέρια του εκπαιδευτικού για την προώθηση της διδακτικής διαδικασίας μέσα στο πλαίσιο ενός υπεύθυνου σύγχρονου κι αποδοτικού σχολείου. Και τούτο καθώς ανοίγουν δρόμους για την «αδογμάτιστη» παροχή των χριστιανικών μηνυμάτων στους μαθητές, τα οποία συνδέονται με κρίσιμα κι ενδιαφέροντα ζητήματα της σημερινής πραγματικότητας.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βάμβουκας Μ. (1991), *Εισαγωγή στην Ψυχοπαιδαγωγική Έρευνα και Μεθοδολογία*, Αθήνα: Γρηγόρης².
- Θεοφιλίδης Χρ. (1988), *Η τέχνη των ερωτήσεων*, Αθήνα: Γρηγόρης³.
- Κουστουράκης Γ. (1992), «Η εικόνα στα εγχειρίδια του μαθήματος της Αγωγής της Ε' Δημοτικού», *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τχ. 66.
- Μαυρογιώργος Γ.Χ. (1981), *Η Εγκυρότητα Περιεχομένου των Γραπτών Εξετάσεων στο Μάθημα της Ιστορίας*, Διδακτορική Διατριβή, Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
- Περσελής Ε. (1990), «Σχολική διδακτική πράξη και Θεολογικές έννοιες», *Θεολογία*, ΞΑ', τχ. α'-β'.

-
- Πετρουλάκης Ν.Β. (1981), *Προγράμματα. Εκπαιδευτικοί στόχοι. Μεθοδολογία*, Αθήνα: Φελέκης.
- Φίλιας Β. (1977), *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών*, Αθήνα: Gutenberg.
- Φράγκος Χ.Π. (1977), *Ψυχοπαιδαγωγική. Θέματα Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας, Παιδείας, Διδακτικής και Μάθησης*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Τ.ί. (1986), *Επίκαιρα Θέματα Παιδείας*, Αθήνα: Gutenberg.
- Abercrombie (1986), *Δημιουργική Διδασκαλία και Μάθηση. Η ανατομία της σκέψης* (μτφρ. Ε. Μπακαλάκη), Αθήνα: Gutenberg.
- Campbell W. (1970), *Scholars in Context*, Sydney: John Wiley & Sons.
- Duverger M. (1978), *Μέθοδοι Κοινωνικών Επιστημών* (μτφρ. Ν. Παπαδόδημας), Αθήνα: Ε.Κ.Κ.Ε.
- Loftus G.R. & Loftus E.F. (1988), *Essence of Statistics*, N.Y.: Alfred A. Knopf.
- Marshall J. & Hales L. (1971), *Classroom Test Construction*, Reading - Massachusetts: Addison - Wesley Publ. Co.
- Smith J.A. (1990), *Questioning approach to study skills in History*, London: The Historical Association.
- Walsh A. (1990), *Statistics for the Social Sciences*, N.Y.: Harper & Row.
- Weber R.P. (1990), *Basic Content Analysis*, London: Sage².
- Westphalen K. (1982), *Αναμόρφωση των Αναλυτικών Προγραμμάτων. Εισαγωγή στη μεταρρύθμιση του Curriculum* (μτφρ. Ι. Πυργιωτάκης), Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης.
- Willows D., Borwick P. & Havren M. (1981), «The Content of School Readers». Στο G. Mackinnon & T.G. Waller (Eds), *Reading Research*, v. 2, London: Academic Press.